

Tiina Lallukka

Kohti monialaista yhteistyötä

Varhaiskasvatuksen ja lapsiperheiden perhetyön yhteistyö
Espoossa konsultoivien erityislastentarhanopettajien
kertomana

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi (ylempi AMK)

Sosiaalialan tutkinto-ohjelma

Opinnäytetyö

27.10.2017

Tekijä Otsikko	Tiina Lallukka Kohti monialaista yhteistyötä – Varhaiskasvatuksen ja lapsiperheiden perhetyön yhteistyö Espoossa konsultoitvien erityislastentarhanopettajien kertomana
Sivumäärä Aika	65 sivua + 3 liitettä 27.10.2017
Tutkinto	Sosionomi (ylempi AMK)
Koulutusohjelma	Sosiaaliala
Suuntautumisvaihtoehto	Sosiaalialan tutkinto-ohjelma
Ohjaaja	Lehtori Mervi Nyman
<p>Opinnäytetyön tarkoituksena oli tarkastella monialaisen yhteistyön toteutumista Espoon kaupungilla suomenkielisen varhaiskasvatuksen ja lapsiperheiden perhetyön välillä konsultoitvien erityislastentarhanopettajien näkökulmasta. Opinnäytetyössä etsittiin vastauksia siihen, millaista monialaista yhteistyötä varhaiskasvatuksen ja lapsiperheiden perhetyön välillä on tehty ja millaisia kehittämistarpeita käytännön työstä on noussut monialaiseen yhteistyöhön liittyen varhaiskasvatuksen näkökulmasta.</p> <p>Opinnäytetyö toteutettiin laadullisin menetelmin. Aineisto koostui kolmesta 2–5 konsultoitavan erityislastentarhanopettajan täsmäryhmähaastattelusta. Haastatteluihin osallistui yhteensä 10 henkilöä. Ryhmähaastattelut toteutettiin teemahaastatteluina kolmella eri palvelualueella Espoossa. Aineisto analysoitiin teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä. Analyysissa hyödynnettiin Katariina Pärnän moniammatillisen yhteistyön kehittävän käytännön mallia.</p> <p>Tulosten perusteella monialainen yhteistyö varhaiskasvatuksen ja lapsiperheiden perhetyön välillä on ollut vähäistä. Yhteistyö on toteutunut yhteisten asiakkaiden yksittäisissä monialaisissa tapaamisissa. Asiakkaan mukanaolo yhteistyössä nähtiin hyvänä käytäntönä. Yhteistyörakenteiden puuttuminen nousi merkittävimpana syynä monialaisen yhteistyön vähäisyydelle. Lisäksi yhteistyötä on hankaloittanut tiedonkulkuun liittyvät haasteet. Monialaisen yhteistyön kehittämistarpeita ja -ehdotuksia nousi haasteiden pohjalta runsaasti esille. Yhteistyörakenteen kehittäminen nähtiin tärkeänä edellytyksenä toimivalle ja säännölliselle yhteistyölle. Tietoa lapsiperheiden perhetyön palveluista tulisi lisätä sekä varhaiskasvatuksen työntekijöille että lapsiperheille. Erityisen tärkeää olisi huomioida monikulttuuristen perheiden tarpeet.</p> <p>Johtopäätöksenä voidaan todeta, että varhaiskasvatuksen ja lapsiperheiden perhetyön monialaisen yhteistyön menestyksellä toteutuminen vaatii säännöllistä yhteistyötä ja sujuvaa tiedonkulkua tukevan rakenteen kehittämistä, tiedon lisäämistä palveluista kaikille osapuolille sekä kummankin palveluntarjoajan aktiivista roolia yhteistyön ylläpitämisessä. Opinnäytetyön perusteella monialaisen yhteistyön kehittämistä lapsiperheiden perhetyön kanssa pidetään tärkeänä varhaiskasvatuksessa.</p>	
Avainsanat	varhaiskasvatus, lapsiperheiden perhetyö, monialainen yhteistyö, varhainen tuki, konsultoiva erityislastentarhanopettaja

Author Title	Tiina Lallukka Towards Multidisciplinary Collaboration – Collaboration Between Early Childhood Education and Family Work Services in Espoo
Number of Pages Date	65 pages + 3 appendices 27 October 2017
Degree	Master of Social Services
Degree Programme	Social Services
Specialisation option	Social Services
Instructor	Mervi Nyman, Senior Lecturer
<p>The purpose of the thesis was to survey multidisciplinary collaboration between early childhood education and family work services in the City of Espoo from a perspective of consultative teachers of special education. The aim was to answer the questions how multidisciplinary collaboration has been realized between early childhood education and family work services and what kind of needs for development has emerged related to multidisciplinary collaboration.</p> <p>Data for the study were collected by three focus group interviews. The groups consisted of two to five consultative teachers of special education. Altogether there were ten participants. The group interviews were implemented as theme interviews in three early childhood education service areas in Espoo. The analysis method was theory-directing content analysis. The analysis was based on Katariina Pärnä's model of developmental interprofessional collaboration.</p> <p>The results showed that there has not been much multidisciplinary collaboration between early childhood education and family work services. The collaboration has been realized as single multidisciplinary meetings with mutual customers. The customer being involved in collaboration was considered as a good practice. Lack of collaboration practices emerged as the main reason for low amount of multidisciplinary collaboration. Additionally, challenges related to the flow of information complicated the collaboration. The development of multidisciplinary collaboration practice was seen as a major premise for a fluent and regular collaboration. Information about services for families with children should be increased for both professionals in early childhood education and families with children. The needs of multicultural families should be particularly taken into consideration.</p> <p>The results lead to the conclusions that the successful realization of multidisciplinary collaboration between early childhood education and family work services requires regular cooperation and developing a practice which promotes a better transfer of information. It also requires increase of information and an active role to maintain the collaboration for all parties. According to the thesis, the development of multidisciplinary collaboration with family work services is considered to be important for early childhood education.</p>	
Keywords	early childhood education, family work, multidisciplinary collaboration, early support, consultative teacher of special education

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Lapsiperheiden hyvinvointi	4
2.1	Hyvinvoinnin haasteita Suomessa	4
2.2	Lapsiperheiden palvelut hyvinvoinnin tukena	6
2.3	Lapsiperheiden tulevaisuus	7
3	Varhaiskasvatus	9
3.1	Kasvatuskumppanuus ja huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö	9
3.2	Työntekijän huolen herääminen	11
3.3	Konsultoiva erityislastentarhanopettaja varhaiskasvatuksessa	12
4	Varhaisen tuen perhetyö	14
4.1	Perhetyö varhaisena tukena sekä lastensuojeluna	14
4.2	Sosiaalihuoltolaki ja perhetyö	15
5	Moniammatillinen ja monialainen yhteistyö	17
5.1	Yhteistyön käsitteet	17
5.2	Moniammatillisen yhteistyön edellytykset	18
5.3	Monialainen yhteistyö lasten ja perheiden palveluissa	20
5.4	Lapsi ja perhe monialaisen yhteistyön keskiössä	22
5.5	Lapsen ja perheen osallisuus	24
6	Lasten ja perheiden tukeminen Espoossa	27
6.1	Espoon suomenkielinen varhaiskasvatus	27
6.2	Espoon perhesosiaalityö	28
6.3	Yhteistyön kehittämistä Espoossa	30
7	Opinnäytetyön toteuttaminen	31
7.1	Tutkimuskohde ja tutkimuskysymys	31
7.2	Kohdejoukko	32
7.3	Aineiston kerääminen	33
7.4	Aineiston analysointi	35

8	Tulokset	40
8.1	Monialaisen yhteistyön määrittely	40
8.2	Varhaiskasvatuksen ja lapsiperheiden perhetyön yhteistyön nykytila	40
8.3	Monialaisen yhteistyön kehittäminen	43
8.3.1	Asiakaslähtöisen yhteistyötarpeen tunnistaminen	44
8.3.2	Yhteistyötahdon syntyminen	45
8.3.3	Ammatillisten rajojen ylittäminen	46
8.3.4	Asiantuntijuuden yhteinen rakentaminen	48
9	Johtopäätökset	51
10	Pohdinta	55
	Lähteet	60
	Liitteet	
	Liite 1. Haastattelurunko	
	Liite 2. Saatekirje	
	Liite 3. Suostumuslomake	

1 Johdanto

Lapsiperheiden hyvinvointi ja perhepolitiikka ovat ajankohtaisia puheenaiheita. Säästötoimet ovat ulottuneet niin varhaiskasvatukseen, koulutukseen kuin perhe-etuksiinkin ja sosiaali- ja terveystalouden uudistusta suunnitellaan parhaillaan. Samaan aikaan yhtenä hallituksen kärkihankkeena on lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LA-PE), joka alleviivaa ennaltaehkäisevää tukea sekä varhaista puuttumista lapsi- ja perhelähtöisissä palveluissa. Tukea viedään ensisijaisesti lapsen kasvuympäristöön, esimerkiksi perheeseen, kotiin tai varhaiskasvatukseen. (Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma 2016: 18.) Myös uudessa sosiaalihuoltolaissa vahvistetaan peruspalveluita ja siten pyritään vähentämään korjaavien palveluiden tarvetta. Vuonna 2016 varhaiskasvatuksessa oli 243 946 lasta, eli se tavoitti noin 68 prosenttia 1–6-vuotiaista lapsista (Varhaiskasvatus 2016). Täten se on neuvolan ohella yleisin ja merkittävin perheiden käyttämä palvelumuoto ja siksi sillä on suuri merkitys lasten ja perheiden elämässä. Varhaiskasvatuksen rooli ennaltaehkäisevänä, varhaisen tuen muotona on näin ollen perusteltua.

Sosiaali- ja terveystalouden on suunniteltu siirtyvän uudistuksen myötä maakuntien vastuulle. Siitä seuraa muutoksia kuntien tehtävissä, mitkä osaltaan luovat muutoksia lasten, nuorten ja perheiden toimintaympäristöille. Muutosohjelmassa keskeistä on huomioida lasten ja nuorten hyvinvoinnin edellyttämä palveluiden yhteensovittaminen kuntien ja maakuntien välillä. Etenkin sosiaali- ja terveystalouden yhteistyö kuntien järjestämien opetus- ja kulttuuritoimien kanssa on saatava toimivaksi. Muutosohjelmassa halutaan nyt ensisijaisesti sovittaa paremmin yhteen nykyiset palvelumuodot ja toiminnot sekä vahvistaa ohjausta hallinto- ja aluerajat ylittäen. (Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma 2016: 6–7.)

Monialaisen yhteistyön sujuvuutta eri palveluiden välillä painotetaan lapsi- ja perhepalveluiden tarjoajien välillä, myös lainsäädännön tasolla. Eri sektoreihin kuuluvat tahot työskentelevät samojen perheiden kanssa ja yhteistyö hallinnonrajat ylittäen on yleistä (Määttä – Rantala 2016: 186). Monialaisen yhteistyön menestyksellään onnistuminen vaatii moniammatillisen yhteistyön käytäntöjä, jotka koostuvat yksittäisten ihmisten teoista ja yhtenäisistä toiminnoista. Yksittäinen teko tulee mielekkääksi, kun se kytetään näkemään yhteydessä koko toiminnan motiiviin ja merkitykseen. Moniammatillinen

yhteistyö syntyy siis näiden motiivien ja merkitysten yhdistämisenä, eli yhteisöllisenä toimintana. (Pärnä 2012: 169.)

Espoossa on viime vuosina pyritty kehittämään palveluiden oikea-aikaista tarjoamista arjen ympäristöissä. Yhtenä toimenpiteenä on ollut perheohjauksen vieminen päiväko-teihin, asukaspuistoihin ja neuvoloihin. (Espoon hyvinvointiraportti 2015–2016: 22.) Tästä huolimatta monialainen yhteistyö varhaiskasvatuksen ja lapsiperheiden perhe-työn välillä ei ole ollut sujuvaa niin varhaiskasvatuksen kuin perhetyönsä näkökul- masta. Sosiaalihuoltolaki, varhaiskasvatuslaki ja varhaiskasvatusta velvoittavat valta- kunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet esittävät vaatimuksia monialaisen yhteistyön toteuttamiselle yhteisen asiakkaan hyväksi, joten varhaiskasvatuksen ja perhetyön yhteistyön tarkastelulle ja kehittämiselle Espoossa on tarvetta. Idea opinnäy- tetyön aiheesta on muotoutunut tämän tarpeen pohjalta yhteisen pohdinnan myötä lapsiperheiden perhetyön kanssa.

Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan monialaisen yhteistyön toteutumista ja kehittämis- tarpeita Espoon kaupungilla suomenkielisen varhaiskasvatuksen ja lapsiperheiden perhetyön välillä varhaiskasvatuksen näkökulmasta. Vastauksia etsitään tutkimusky- symykseen ”Millaista monialaista yhteistyötä varhaiskasvatuksen ja lapsiperheiden perhetyön välillä on tehty ja millaisia kehittämistarpeita käytännön työstä on noussut monialaiseen yhteistyöhön liittyen varhaiskasvatuksen näkökulmasta?” Tavoitteena on selvittää toteutuneen yhteistyön käytäntöjä, eri osapuolten rooleja yhteistyössä sekä kehittämistarpeita yhteistyölle. Näiden seikkojen myötä etsitään tietoa, jonka pohjalta monialaista yhteistyötä yhteisen asiakkaan hyväksi voitaisiin kehittää.

Opinnäytetyö toteutetaan laadullisin menetelmin. Lapsiperheiden perhetyössä toivo- taan erityisesti varhaiskasvatuksen näkökulman ja kokemusten esilletuomista toteutu- neesta yhteistyöstä ja sen kehittämisestä. Tämän vuoksi aineisto kerätään täsmäryh- mähaastatteluilla Espoon suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa toimivilta konsultoi- vilta erityislastentarhanopettajilta, jotka toteuttavat työssään monialaista yhteistyötä ja ovat yhteistyön linkkinä myös perhetyöhön varhaiskasvatuksesta.

Opinnäytetyössä on tehty tietoista valintaa käytettävien käsitteiden suhteen. Varhais- kasvatuslain uudistamisen myötä päivähoidon käsite on jäämässä menneisyyteen ja varhaiskasvatus-käsitteen käyttöä suositaan, myös tässä opinnäytetyössä. Perhetyöllä tarkoitetaan tässä opinnäytetyössä nimenomaan sosiaalihuoltolain alaista Espoon per-

hesosiaalityön toteuttamaa lapsiperheiden perhetyötä. Espoossa tarjotaan myös osana lastensuojelua tehostettua perhetyötä tiivistä tukea tarvitseville perheille, minkä vuoksi käsitteen selventäminen on tarpeen. Varhaiskasvatuksessa toimivien konsultoitujen erityislastentarhanopettajien ja lapsiperheiden perhetyön työntekijöiden välisestä yhteistyöstä käytetään monialaisen yhteistyön käsitettä sen vuoksi, että sitä käytetään ajantasaisessa lainsäädännössäkin. Huomioitavaa kuitenkin on, että moniammatillisuuden käsite kulkee tiiviisti sen rinnalla lähikäsitteenä, koska se on tutkimuksissa ja kirjallisuudessa yleisemmin käytetty käsite.

2 Lapsiperheiden hyvinvointi

2.1 Hyvinvoinnin haasteita Suomessa

Hyvinvointiin kuuluvat terveys, materiaalinen sekä koettu hyvinvointi. Aineelliset elinolot sekä taloudellinen toimeentulo muodostavat materiaalisen hyvinvoinnin pohjan. Koettu hyvinvointi määrittyy puolestaan pitkälti terveydentilan sekä elämään tyytyväisyyden mukaan. Kun tietty elintaso on saavutettu, koettua hyvinvointia lisäävät ihmissuhteet ja osallisuus, laadukas asuinympäristö, arvostetuksi tulemisen kokemukset, oikeudenmukaisesti kohdelluksi tuleminen sekä mielekäs tekeminen. (Lammi-Taskula – Karvonen 2014: 13.)

Suomalaisten hyvinvointi on viime vuosikymmenten aikana yleisesti ottaen parantunut entisestään. Kuitenkin hyvinvointierot näkyvät lapsiperheiden elämässä: suomalaisista lapsista enemmistö voi hyvin, mutta pienelle vähemmistölle on kasautunut vaikeaa pahoinvointia. Toimeentulovaikeuksia koetaan erityisesti yhden huoltajan perheissä ja monilapsisissa perheissä, ja taloudelliset vaikeudet kuormittavat vanhempien jaksamista lapsiperheen arjessa. Työn ja perheen yhteensovittaminen tuottaa haasteita vanhemmille. Niin ansiotyö kuin perhe-elämäkin vievät aikaa sekä voimavaroja, minkä myötä kiire ja ajanpuute kuormittavat perheiden jaksamista arjessa. Työn ja perheen yhteensovittamisen paineet purkautuvat myös puolisoiden riitelynä varsinkin lasten ollessa pieniä. (Lammi-Taskula – Karvonen 2014: 13–16.) Eurooppalaisia perheitä koskevassa tutkimuksessa *Vulnerability of families with children* (2015) yhdeksi uhaksi perheen haavoittuvuudelle mainittiin nuorten vanhempien valmistautumattomuus vanhemmuuteen. Vanhempien sukupolvien apua ja neuvoja ei ehkä ole saatavilla, ja nyky-yhteiskunnan nopea muuttuminen asettaa omat vaatimuksensa vanhemmuudelle ja työn ja perhe-elämän yhdistämiselle. (Mynarska – Riederer – Jaschinski – Krivanek – Neyer – Oláh 2015.)

Terveyden ja hyvinvointilaitoksen *Kansallinen syntymäkohortti 1987*-tutkimuksessa on havaittu, että lapsuuden olosuhteilla on huomattava vaikutus myöhempään hyvinvointiin. Sukupolvelta toiselle periytyvät ongelmat ja huono-osaisuus ovat Suomessa merkittävä yhteiskunnallinen ongelma. Tutkimuksen perusteella lasten ja nuorten hyvinvointiin vaikuttavat voimakkaasti heidän vanhempiensa koulutus, sosioekonominen asema ja terveydellinen sekä taloudellinen tilanne. Lasten hyvinvointiongelmien ylei-

syyteen vaikuttavat vanhempien heikko koulutus ja matala sosioekonominen asema. Varsinkin perheen taloudelliset ongelmat näyttävät hankaloittavan lasten mahdollisuuksia taloudellisesti itsenäiseen elämään. Tutkimus tukee ajatusta siitä, että kyseisellä kehityksellä on tietty arjen ohjaama suunta, johon ympäristö voi vaikuttaa vahvistaen tai heikentäen sitä. (Paananen – Gissler 2014: 208, 212–213.)

Niin ikään Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen teettämän laajan *Lapsiperhekyselyn 2012* mukaan vanhemmuuteen tai perheeseen liittyviä huolia esiintyi lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyviä huolia enemmän. Lähes puolet vanhemmista oli tuntenut huolta perheen taloudellisesta tilanteesta ja yli kolmannes oli huolissaan parisuhteen tilanteesta, maltin menettämisestä ristiriitatilanteissa lapsen kanssa tai tuntenut riittämättömyyden tunnetta vanhempana. Lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvistä huolista lähes 40 prosenttia vanhemmista huolestutti lapsen fyysiseen kasvuun ja kehitykseen, terveyteen sekä terveisiin elämäntapoihin liittyvät asiat. Lisäksi yli kolmannes vanhemmista oli ollut vähintään lievästi huolissaan lapsen sosiaalisiin suhteisiin tai tunne-elämään liittyvistä kysymyksistä sekä tietokonepelien pelaamisesta. Muita lapsiperheiden huolenaiheita olivat lapsen oppimisvaikeudet, lapsen masentuneisuus ja lapsen sosiaalisen median käyttö sekä vanhempien päihde- tai mielenterveysongelmat, lähisuhdeväkivalta, yksinäisyys ja ongelmat lapsen tapaamisjärjestelyihin liittyen. (Halme – Perälä 2014: 218–220, 224.)

Vuoden 2012 lopussa Suomessa asui noin 260 000 ulkomaista syntyperää olevaa henkilöä. Suurimmat ryhmät muodostivat venäjän-, viron-, somalian-, englannin- ja arabiankieliset maahanmuuttajat. Ulkomaalaisten osuus väestöstä on pääkaupunkiseudulla selkeästi suurempi kuin muualla maassa. Tilastokeskuksen arvion mukaan Suomessa on vuonna 2050 noin miljoona maahanmuuttajataustaista henkilöä. (Söderling 2013: 19–20.)

Ulkomailta Suomeen tulleille vanhemmille tarjoutuu lapsen saamisen myötä uudenlainen rooli yhteiskunnassa, kun heistä tulee neuvolan asiakkaita sekä päiväkotijärjestelmän käyttäjiä. Tutut tavat voivat olla uudessa maassa hyvinkin erilaisia. Myös palvelujen löytäminen ja niiden toiminnan ja tavoitteiden ymmärtäminen voivat aiheuttaa haasteita. Muutokset sosiaalisessa verkostossa voivat merkittävästi vaikuttaa vanhemmuuteen ja perheiden hyvinvointiin, sillä monet Suomeen muuttavat vanhemmat tulevat kulttuureista, joissa lähisuvulla ja yhteisöllä on olennainen rooli lasten kasvatuksessa. Kaiken kaikkiaan on muistettava, että perheen kulttuuritausta ei yksin selitä

vanhempien toimintaa ja lasten kehitystä. Kulttuuritaustan ja menneiden kokemusten lisäksi perheiden arkeen vaikuttavat merkittävästi nykyinen elämäntilanne, kuten käytävissä olevat tukiverkot, palveluiden tuntemus ja voimavarat uudessa kotimaassa. (Kuittinen – Isosävi 2013: 85–86, 92.)

Suomessa on sosiaalityön asiakkaina yhä enemmän muualta muuttaneita ihmisiä. Maahanmuuttajat ovat sosiaalityön asiakkaina yleensä samoista syistä kuin kantasuomalaisetkin, mutta heillä voi olla suurempi riski esimerkiksi pitkittyneeseen työttömyyteen. Hyvinvointieroja selittävät heikompien elinolojen lisäksi myös syrjäntäkokemukset sekä ongelmat sosiaali- ja terveystalveluiden saatavuudessa. Myös lastensuojelussa maahanmuuttajilla on asiakkuuden taustalla pääosin samanlaisia syitä kuin kantaväestölläkin, mutta on myös erityisiä taustatekijöitä, jotka vaikuttavat maahanmuuttajalasten, -nuorten ja -perheiden elämässä vahvemmin. Nämä syyt voivat liittyä kielitaidottomuuteen tai ristiriitoihin lasten ja vanhempien välillä lasten omaksuessa länsimaisia tapoja. (Anis 2013: 147–149.)

2.2 Lapsiperheiden palvelut hyvinvoinnin tukena

Sosiaalinen tukiverkosto, perheen voimavarat sekä huolta aiheuttava syy vaikuttavat siihen, millaista tuen tarvetta perheillä on. *Lapsiperhekyselyn 2012* mukaan noin kymmenesosalla vanhemmista esiintyi useita samanaikaisia huolenaiheita. Palvelujärjestelmästä tai lähipiiristä saatiin huomattavasti apua vanhemmuuteen liittyviin huoliin kuin lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyviin huoliin. Avun saannin hankaluutta voivat lisätä esimerkiksi palveluihin hakeutumattomuus, ehkäisevien palveluiden vähäiset resurssit, varhaiseen tunnistamiseen ja huolen puheeksiottamiseen liittyvät viiveet sekä arkea ja yhteisöllisyyttä tukevan toiminnan vähäisyys. Tämän valossa vanhempia tulisi tukea omaehtoisesti hakeutumaan palveluihin antamalla tietoa tilanteista, joissa apua kannattaa hakea sekä tarjoamalla tietoa eri palveluista. Toisaalta myös ammattihenkilöstön mahdollisuuksia ja taitoja tunnistaa tuen tarpeita riittävän ajoissa esimerkiksi varhaiskasvatuksessa, neuvolassa ja kouluissa tulisi vahvistaa. (Halme – Perälä 2014: 225.)

Sosiaali-, terveys- ja opetustoimen toimialajohtajien näkökulmasta palveluiden yhteensovittamiselle on tarvetta (Perälä – Halme – Hammar – Nykänen 2011a: 115). Myös LAPE-muutosohjelmassa todetaan, että aiemmin tehtyjen selvitysten ja kehittämishankkeiden mukaan lasten, nuorten ja perheiden palveluiden hajanaisuus heikentää niiden vaikuttavuutta, lisää erityispalveluiden käyttöä eikä tarjoa tukea oikea-aikaisesti.

Tiedonkulku viranomaisten ja ammattilaisten välillä ei ole sujuvaa, ja puutteita on myös lapsen ja nuoren mielipiteen selvittämisessä ja kuulemisessa. Palvelut, toiminta ja asiakkaiden tarve eivät siis kohtaa. (Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma 2016: 10.) Palveluiden yhteensovittaminen tutkimuksen mukaan edellyttää hallinnonalat ylittäviä johtamisrakenteita ja yhteisiä pelisääntöjä ja toimintaperiaatteita (Perälä ym. 2011a: 115).

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen teettämän tutkimushankkeen *Lasten ja perheiden palvelut ja niiden johtaminen* osana tarkasteltiin lasten ja perheiden palveluiden tarvetta, avun saantia, palveluiden käyttöä, laatua sekä niiden yhteensovittamista alle 9-vuotiaiden lasten vanhempien näkökulmasta. Tulosten perusteella vanhemmat kokivat pärjäävänsä vanhempana hyvin, mutta heillä oli paljon vanhempana toimimiseen liittyviä huolenaiheita, joista tavallisin oli vanhemman oma jaksaminen. Lisäksi maltin menettäminen ristiriitatilanteissa, parisuhdeongelmat sekä taloudelliset ongelmat olivat tyypillisimpiä huolenaiheita. Kaikkiaan yli 80 prosentilla vanhemmista oli vähintään yksi lapseen tai vanhempana toimimiseen liittyvä huoli. Helpointa vanhempien oli puhua lapseen tai perheeseen liittyvistä huolista nimenomaan sellaisten terveydenhuollon, varhaiskasvatuksen ja opetuksen ammattilaisten kanssa, joiden kanssa he olivat eniten tekemisissä. Yksi keskeisimmistä palvelujen kehittämisalueista vanhempien mielestä onkin nykyistä varhaisempi vanhempien ja työntekijöiden havaitsemaan lievään huoleen puuttuminen sekä ennaltaehkäisevään toimintaan panostaminen. (Perälä – Salonen – Halme – Nykänen 2011b: 23; 75–76.)

2.3 Lapsiperheiden tulevaisuus

Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö OECD pohti perheiden tulevaisuuden trendejä ja haasteita projektissaan *The Future of Families to 2030*. Perheet ovat kokeneet merkittäviä muutoksia 1960-luvulta lähtien. Perinteinen ydinperhe on yhä harvinaisempi perhemuoto avioerojen, avoliiton, erillään asuvien parien, yksinhuoltajuuden ja samaa sukupuolta olevien perheiden määrän lisääntyttyä. Muuttoliikkeen seurauksena myös kulttuurit ja arvot ovat moninaistuneet. Äidit ovat yhä useammin työelämässä, opiskeluaajat ovat pidentyneet ja vanhukset elävät pidempään ja yhä useammin yksin. Tilastot osoittavat, että seuraavan kahdenkymmenen vuoden ajan nämä muutokset perheissä ja talouksissa jatkuvat ja jopa kiihtyvät. Mikäli nämä arviot pitävät paikkansa, ne aiheuttavat merkittäviä haasteita tulevaisuudessa. Yksinhuoltajien, avoliitossa elävien ja uusperheiden lisääntyminen voi johtaa näiden perheiden osalta suurempaan

köyhyysriskiin. Lapsettomien parien, avioerojen, uudelleenavioitumisen ja uusioperheiden yleistymisen myötä perhesiteet saattavat heikentyä ja sen myötä hankaloittaa lastenhoitoavun saamista lähipiiristä. Naiset käyvät yhä useammin töissä, jolloin lastenhoito yhä harvemmin mahdollistuu perheen sisältä. (The Future of Families to 2030 2011: 7; 13–14.) Näiden tietojen valossa perheet tulevat tarvitsemaan ulkopuolista tukea ja apua tulevaisuudessakin yhä enenevässä määrin.

Kansallisissa sosiaali- ja terveystalitiikan kehittämislinojoissa siirretään painopistettä ehkäiseviin palveluihin. Edistävillä ja ehkäisevillä palveluilla on tärkeä sija huolten varhaisessa tunnistamisessa ja niihin puuttumisessa. Näitä palveluja voivat olla esimerkiksi varhaiskasvatuksessa, äitiys- ja lastenneuvolassa ja koulussa annettua arjen tukea, yhteisöllistä toimintaa, universaaleja palveluja ja kohdennettua tukea. (Halme – Perälä 2014: 216.) LAPE-muutosohjelmassa yhtenä osa-alueena on lapsi- ja perhelähtöisten palveluiden kehittäminen. Tuen painopistettä siirretään korjaavista palveluista kaikille yhteisiin ja ennaltaehkäiseviin palveluihin sekä varhaiseen tukeen ja hoitoon. Tuki tuodaan ensisijaisesti lapsen tai nuoren kasvuympäristöön, eli perheeseen, kotiin, varhaiskasvatukseen tai kouluun. Erityisesti huomioidaan rajapintojen toimivuus varhaiskasvatuksen ja sosiaali- ja terveyspalveluiden välillä. Vastuu palveluiden jatkuvuudesta ja monialaisen yhteistyön koordinoinnista on selkeästi yhdellä viranomaisella tai ammattilaisella. Muutosohjelmassa huomioidaan myös perheiden monimuotoisuus, eli erilaiset perhemuodot, monikulttuuriset perheet ja maahanmuuttajaperheet. Erityisesti huomioidaan maahanmuuttajien määrän lisääntyminen. (Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma 2016: 16, 18.)

3 Varhaiskasvatus

3.1 Kasvatuskumppanuus ja huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Varhaiskasvatuksen rooli vanhempien kasvatustyön tukijana on merkittävä. Varhaiskasvatuslaissa (36/1973 § 2a) linjataan, että yhtenä varhaiskasvatuksen tavoitteena on toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan yhteistyössä henkilöstön ja lasten vanhempien tai muiden huoltajien kanssa. Vanhemmille tai muille huoltajille on annettava sekä järjestettävä säännöllisesti mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. (Varhaiskasvatuslaki 36/1973 § 7a; 7b.)

Jokainen 2000-luvulla varhaiskasvatusta opiskellut tai sitä työssään toteuttanut on tullut tutuksi kasvatuskumppanuuden käsitteen kanssa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005) on oma kappaleensa kasvatuskumppanuudelle, joka määrittellään vanhempien ja henkilöstön tietoisena sitoutumisena toimia yhdessä lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen prosessien tukemisessa (Stakes 2005: 31). Siinä yhdistyvät sekä vanhempien että varhaiskasvatuksen kasvattajien tietämys ja kokemukset, jotka yhdessä luovat parhaat edellytykset lapsen hyvinvoinnin turvaamiselle. Kasvatuskumppanuus edellyttää luottamusta, tasavertaisuutta ja toistensa kunnioittamista. Se aktualisoituu erityisesti perheiden kriisitilanteissa, jotka usein näkyvät myös lapsen reagoitina päiväkotipäivän aikana. Tällöin konkretisoituu lapsen elämänkokonaisuuden hallittavuus ja turvallisuus perheen ja ammattilaisten yhteisenä tehtävänä. (Tiilikka 2010: 75.) Tiilikan (2005: 158) tutkimuksessa äidit määrittelivät hyvän päiväkotikasvatuksen kriteereistä yhdeksi peruspilariksi kasvatusyhteistyön henkilökunnan kanssa. Konkreettisista yhteistyömuodoista haastatellut kaipasivat useimmiten lisää keskustelutukea ja neuvottelua luomaan yhteisiä toimintamuotoja kasvatukseen tai lapsen kehitysvaiheiden tukemiseen sekä ongelmakäyttäytymisen tai ristiriitatilanteiden ratkaisuun lasten kanssa (Tiilikka 2005: 168).

Kasvatuskumppanuutta tutkinut Kekkonen (2012) visioi tutkimuksessaan varhaiskasvatuksen yhteiskunnallisena foorumina, jossa kaikki lapsen hoitoon, kasvatukseen ja opettamiseen osallistuvat aikuiset voisivat yhdessä lasten kanssa luoda molemminpuo-

lisen, kunnioittavan ja luottamusta luovan dialogisen vuoropuhelun, jossa he voisivat yhdessä muodostaa merkityksiä ja tulkintoja siitä, millainen on lapsen hyvä elämä ja lapselle hyvää tekevä aikuisuus. Pienten lasten hyvinvointi on heitä ympäröivien aikuisten käsissä. Kasvatuskumppanuutta luovassa kulttuurissa lapsi voi kiinnittyä kasvattajaan ja vanhempien ja henkilöstön on mahdollista sitoutua kumppanuusyhteistyöhön keskenään. (Kekkonen 2012: 200.)

Uusi *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016* on hylännyt kasvatuskumppanuuden käsitteen. Nyt puhutaan huoltajien kanssa tehtävästä yhteistyöstä, jolla todetaan olevan tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa. Tavoitteet yhteistyölle ovat yhtenevät kasvatuskumppanuuden tavoitteiden kanssa, samoin luottamuksen rakentamista, tasarvoista vuorovaikutusta ja keskinäistä kunnioitusta painotetaan. Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana, joista erityisesti korostetaan päivittäisiä kohtaamisia ja tiedon jakamista lapsen päivästä, lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksen tai siirtymätilanteita varhaiskasvatuksen aikana varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa. Yhteistyössä huomioidaan myös perheiden moninaisuus, lapsen yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. (Opetushallitus 2016: 32–33.)

Jos lapsella on havaittu kehityksen tai oppimisen haasteita tai hänen hyvinvoinnistaan on herännyt huoli päiväkodissa, ollaan ensimmäisenä yhteydessä huoltajaan. Hänelle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja luovuttamisesta sekä salassapidosta. Huoltajan kanssa keskustellaan myös tuen saamisen mahdollisuudesta ja keskeisistä periaatteista. Huoltajan kanssa tehtävän yhteistyön tärkeys korostuu suunniteltaessa ja toteutettaessa lasten kehityksen ja oppimisen tukea. Luottamuksellinen ilmapiiri henkilöstön ja lapsen huoltajien välillä korostuu huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista. (Opetushallitus 2016: 32–33, 53.)

Suurin muutos varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden uudistuksessa lienee sen muuttuminen ohjaavasta asiakirjasta velvoittavaksi asiakirjaksi. Täten se on nykyisin varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys (Opetushallitus 2016: 8). Toinen merkittävä muutos on kasvatuskumppanuuden käsitteestä luopuminen. Uudessa suunnitelmassa on kirjattu käytännönläheisesti ne toimet, joiden kautta huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä toteutetaan, kun taas edeltävässä suunnitelmassa kasvatuskumppanuuden merkitykseen ja tavoitteisiin on keskitytty huolellisemmin. Vanhan varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan vanhempien ja kasvatuksen am-

mattilaisten kiinteää yhteistyötä eli kasvatuskumppanuutta tarvitaan, jotta yhteinen kasvatustehtävä muodostaisi lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden (Stakes 2005: 11). Uudessa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa lapsen kannalta kyseisen mielekkään kokonaisuuden muodostamiseen riittää säännöllinen yhteistyö perheiden ja henkilöstön välillä (Opetushallitus 2016: 18).

Karila (2016) tuo esille, että kasvatuskumppanuuden tulkinta on ollut 2000-luvulla vaihtelevaa ja varhaiskasvatussuunnitelman laatiminen yhdessä vanhempien kanssa on jäänyt joskus jopa ainoaksi välineeksi kumppanuuden toteuttamiseen. Uusi varhaiskasvatustilaki ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteet haastavat uudenlaiseen tapaan toteuttaa huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä. Laissa korostetut vanhempien osallisuuden vaateet asettavat haasteita kumppanuus-, yhteistyö- ja osallisuuskäytäntöjen kehittämiseen. (Karila 2016: 41.) Nähtäväksi jää, tuleeko vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö muuttamaan muotoaan varhaiskasvatuksessa uusien painotusten myötä.

3.2 Työntekijän huolen herääminen

Varhaiskasvatuksen työntekijät kohtaavat perheitä päivittäin ja ovat sen vuoksi merkittävässä asemassa havaitsemaan mahdollisia huolia lapsen tai perheen tilanteisiin liittyen. Huolen puheeksiottamisen menetelmä on kehitetty niin neuvolan kuin varhaiskasvatuksen ja koulunkin työntekijöille, ja sen tarkoitus on madaltaa kynnystä varhaiseen puuttumiseen. Huolella tarkoitetaan subjektiivista näkemystä, joka työntekijällä herää asiakassuhteen aikana. Lähtökohtana on lapsen tai perheen pulma. Huoli kohdistuu samanaikaisesti sekä lapsen selviämiseen että omiin toimintamahdollisuuksiin. Taustalla on työntekijän intuitiivinen kuva niin lapsen tilanteesta kuin omista ja tiedossa olevan verkoston oletetuista voimavaroistakin. Tunteiden laatu ja voimakkuus määrittävät huolen asteen. Huolta herättävien havaintojen kirjaaminen helpottaa huolen puheeksiottoa vanhempien kanssa sekä työntekijää kartoittamaan sopivia tukitoimia. (Erikson – Arnkil 2012: 7, 21–23.)

Huolen puheeksiottamisen menetelmä sisältää kysymyssarjan, joiden avulla työntekijä voi valmistautua puheeksiottotilanteeseen sekä arvioida sitä tilanteen jälkeen. Ensimmäisen kysymysjoukon kysymyksiä pohditaan silloin, kun puheeksiotto koetaan tarpeelliseksi ja halutaan ymmärtää tilanteesta lisää. Toisen joukon kysymykset ovat tarpeen, kun valmistaudutaan tapaamaan lapsen huoltajat. Kysymysten tarkoituksena on auttaa löytämään arvostava, luonteva tapa huolen ilmaisuun. Kolmatta kysymysjouk-

koa pohditaan tapaamisen jälkeen. Olennaista on tällöin arvioida, onko huoli vähentynyt tapaamisen jälkeen. (Erikson – Arnkil 2012: 12–17.)

Huolen vyöhykkeistö auttaa työntekijää arvioimaan lasta koskevan huolensa astetta, omien auttamismahdollisuuksiensa riittävyttä ja lisävoimavarojen tarvetta. Lasten tilanteet koskettavat usein monia tahoja, jolloin ne edellyttävät eri tahojen työntekijöiden yhteistyötä. Vyöhykkeistön avulla ylitetään eri ammattiryhmien kielimuurit ja siten luodaan varhaista puuttumista. (Erikson – Arnkil 2012: 25.) Se on osoittautunut hyväksi työvälineeksi moniammatillisen yhteistyön tarpeen arviointiin. Tarkoituksena on saada työntekijät keskustelemaan, mitä on tehtävissä pienen huolen häivyttämiseksi, huolen harmaan vyöhykkeen tilanteiden selkeyttämiseksi ja suurten huolten vähentämiseksi. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2004: 101–102.) Lasten kanssa työskentelevien työntekijöiden yhteistyöverkosto on tärkeä voimavara ja tuki yksittäiselle työntekijälle. Tällöin on tärkeää muistaa puheeksioton perussääntö, eli pyytää muilta apua omien huoliensa vähentämiseen. (Erikson – Arnkil 2012: 40.)

Sosiaalihuoltolain mukaan lasten päivähoiton ammattihenkilöllä on velvollisuus ohjata sosiaalihuollon ilmeisessä tarpeessa oleva henkilö hakemaan sosiaalipalveluja tai hänen suostumuksellaan ottaa yhteyttä kunnallisesta sosiaalihuollosta vastaavaan viranomaiseen tuen tarpeen arvioimiseksi. Mikäli suostumusta ei saada ja henkilö on ilmeisen kykenemätön vastaamaan omasta huolenpidostaan, terveydestään tai turvallisuudesta, tai lapsen etu välttämättä vaatii, ilmoitus sosiaalihuollon tarpeesta on tehtävä viipymättä salassapitosäännösten estämättä. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 §35.)

3.3 Konsultoiva erityislastentarhanopettaja varhaiskasvatuksessa

Huolen herättyä lapsen tai perheen tilanteesta varhaiskasvatuksessa asiaa käsitellään tavallisesti ensin omassa työyhteisössä ja sitten konsultoivan erityislastentarhanopettajan kanssa. Varhaiskasvatuslaissa (36/1973 § 4a) säädetään, että kunnan käytettävissä on oltava lasten päivähoidossa esiintyvää tarvetta vastaavasti erityislastentarhanopettajan palveluita. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki järjestetään ensisijaisesti osana päivittäistä toimintaa lapsen omassa ryhmässä. Muussa varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää erityislastentarhanopettajan konsultaatiota tuen järjestämisessä. (Opetushallitus 2016: 52.)

Erityislastentarhanopettajien tehtävänä on kehittää, suunnitella ja organisoida kuntien varhaiserityiskasvatusta sekä toimia lasten ja perheiden sekä varhaiskasvatuksen henkilöstön tukena varhaisten vuosien erityisen tuen asiantuntijoina ja kasvattajina. Varhaiserityiskasvatuksen työalueita ovat perhelähtöinen työ, lapsen tavanomaisen kehityksen ja oppimisen tuntemus, kasvun ja kehityksen arviointi, pedagoginen suunnittelu, toteutus ja pedagoginen arviointi, lapsen erityisen tuen tarpeet kehityksessä, perheille tarjottavat palvelut ja moniammatillinen työ sekä konsultaatio ja ohjaus. Konsultoiva erityislastentarhanopettaja (kelto) toimii yleisimmin kunnan tai sen alueen varhaiskasvatuksen erityisasiantuntijana. Arjessa vastuu tukea tarvitsevien lasten kasvatuksesta ja opetuksesta on aina lapsiryhmän henkilökunnalla, jota konsultoiva erityislastentarhanopettaja tukee ja ohjaa. Konsultoivan erityislastentarhanopettajan työnkuva voidaan nähdä kahdensuuntaisena: hänen tehtävänä on selvittää, arvioida ja organisoida varhaiserityiskasvatusta alueen tai kunnan tasolla sekä ohjata henkilökuntaa yksittäisen lapsen, lapsiryhmän tai päiväkodin erityiskasvatuksen asioissa. (Lastentarhanopettajaliitto 2009: 5, 39, 47–48.)

Erityislastentarhanopettajien on olennaista tietää, mitä muita palveluita kuin varhaiskasvatusta perheille kunnassa tarjotaan. Myös lastensuojelulain tuntemus ja oman vastuun tunnistaminen silloin, kun lapsen kotiolot eivät turvaa hänen kehitystään, on työn eettisesti tärkeä osa. Moniammatillista työtä tehdään lapsikohtaisesti erilaisissa ryhmissä, sekä laajemmin erilaisissa verkostoissa. Yhteistyökyky ja oman perustehtävän tunteminen ja sen esille tuominen ovat rakentavan moniammatillisuuden perustana. Muita konsultoivan erityislastentarhanopettajan vastuualueita ovat lapsen erityisen tuen tarpeiden selvittäminen yhdessä vanhempien, päiväkodin henkilöstön ja neuvolan kanssa sekä jatkotutkimuksiin ohjaaminen, lapsiryhmien henkilöstön ohjaaminen pedagogisten toimintaympäristöjen arviointiin ja suunnitteluun sekä osallistuminen varhaiskasvatussuunnitelmien laatimiseen. (Opetushallitus 2016: 55.) Lisäksi työhön kuuluu varhaiskasvatuksen henkilöstön työn tukeminen konsultoimalla ja huolehtimalla erityisopetukseen liittyvistä koulutuksista, kunnan varhaiserityiskasvatuksen kehittämiseen ja suunnitteluun osallistuminen, toimivien rakenteiden luominen erityiseen tukeen liittyen lapsen siirtyessä perusopetukseen sekä itsensä kouluttaminen ja ajankohtaisen tutkimustiedon seuraaminen. (Lastentarhanopettajaliitto 2009: 43, 48.)

4 Varhaisen tuen perhetyö

4.1 Perhetyö varhaisena tukena sekä lastensuojeluna

Perhetyö on sosiaalihuoltolain mukaista palvelua, eikä se vaadi lastensuojelun asiakkuutta. Sitä voidaan tehdä ehkäisevänä tai korjaavana työnä yleisimmin sosiaalitoimen, neuvolan, varhaiskasvatuksen tai koulun yhteydessä. Perhetyöllä edistetään lapsiperheiden itsenäistä toimintakykyä ja lisätään elämänhallintaa vanhemmuutta vahvistamalla ja lapsen tasapainoista kasvua ja kehitystä tukemalla. Tavoitteena on tuen tarjoaminen perheelle mahdollisimman varhaisessa vaiheessa huolen havaitsemisen jälkeen. (Tirkkonen 2015.)

Vuoden 2007 lopussa päättynyt valtakunnallisen sosiaalialan hankkeen ja kansallisen terveydenhuoltohankkeen yhteinen PERHE-hanke loi perustaa lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin edistämiseksi ja ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön palvelurakenteiden vahvistumiselle. Perhetyön käsitteen käyttö on samalla laajentunut lastensuojelun perhetyöstä peruspalvelujen perhetyöhön, kuten neuvolaan, päiväkotiin ja kouluun. Tämä on osaltaan aiheuttanut sekavuutta käsitteiden kirjavoitumisen myötä. Heino (2008) ehdottaakin, että puhuttaessa perhetyöstä osana peruspalveluja olisi selkeää liittää määre perhetyön eteen, esimerkiksi neuvolan perhetyö tai varhaiskasvatuksen perhetyö. (Heino 2008: 37, 39.)

Heikki Waris -instituutissa vuosina 2006–2007 toteutetun tutkimushankkeen tavoitteena oli jäsentää perheiden kanssa tehtävän työn sisältöjä ja käsitteitä. Hanke toteutettiin osallistavana toimintatutkimuksena Helsingin sosiaaliviraston perhekeskuksissa. Kokonaishankkeen tutkimus keskittyi lastensuojelun perhetyöhön sekä perheiden kanssa tehtävään varhaisen tuen sosiaalityöhön. Hankkeen tulosten perusteella perhetyö näytti paikantuvan selkeästi lastensuojeluprosessiin ja sen kannalta korjaavaan vaiheeseen. Sillä pyrittiin vastaamaan perheiden erityiseen, lastensuojelullisen tuen tarpeeseen. (Myllärniemi 2007: 12, 82.)

Rajapinta varhaisen tuen sosiaalityön ja lastensuojelun perhetyön välillä määrittynyt ensisijaisesti lapsen edun mukaan. Myllärniemen (2007) mukaan aina lapsiperheen ollessa kyseessä vanhemman avun tarpeen ohella perheen kokonaistilannetta tarkastellaan lapsen näkökulmasta. Lapsen tai lapsen kehitykseen kohdistuvan huolen ilmetessä

tulee aina arvioida lastensuojelun tarve. Mikäli tuen tarvetta on, mutta se ei vaikuta välittömästi tai olennaisesti lapsen hyvinvointiin ja toimintakykyyn tai vaikuta olennaisesti vanhemman kykyyn toimia vanhempana, voi varhaisen tuen sosiaalityön nähdä tällöin riittäväksi. (Myllärniemi 2007: 11.)

Myllärniemi (2007) tuo esille myös varhaisen tuen käsitteen hankaluuden. Varhaisen tuen toteuttaminen sosiaalitoimessa on hankalaa, koska siitä ei vallitse yhteisesti jaettua näkemystä. Lisäksi lastensuojelun suuret asiakasmäärät suhteutettuna resursseihin aiheuttavat asiakasperheiden tarpeiden priorisoinnin, jolloin varhaisen puuttumisen periaatteen noudattaminen on käytännössä vaikeaa. (Myllärniemi 2007: 12.) Toisaalta varhaisen tuen käsite voi tarkoittaa eri asioita. Lapsiperheelle varhaista tukea voi olla esimerkiksi äitikahvilatoiminta tai erittäin kohdennettua varhaista tukea perheille lapsen huostaanoton ehkäisemiseksi. (Heino 2008: 39.)

4.2 Sosiaalihuoltolaki ja perhetyö

Sosiaalihuoltolain tarkoituksena on edistää ja ylläpitää hyvinvointia ja sosiaalista turvallisuutta, sekä vähentää eriarvoisuutta ja lisätä osallisuutta. Kunnalliset viranomaiset ovat velvollisia seuraamaan ja edistämään lasten ja nuorten hyvinvointia sekä poistamaan kasvuolojen epäkohtia ja ehkäisemään niiden syntymistä. Lapsille, nuorille ja lapsiperheille tarkoitettuja palveluja annettaessa ja niitä kehitettäessä tulee huolehtia, että kyseisten palveluiden avulla tuetaan vanhempia, huoltajia ja muita lapsen kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lasten kasvatuksessa. Samalla saadaan selville mahdollinen lasten, nuorten tai lapsiperheiden erityisen tuen tarve ja tarvittaessa järjestetään erityisen tuen tarpeessa olevia lapsia ja nuoria tukevaa toimintaa. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 §1; §9; §10.)

Lapsella ja hänen perheellään on sosiaalihuoltolain mukaan oikeus saada viipymättä lapsen terveyden tai kehityksen kannalta välttämättömät sosiaalipalvelut. Palveluita on järjestettävä yleisinä perhepalveluina siinä laajuudessa niinä vuorokauden aikoina kuin niitä tarvitaan. Palvelujen tarkoituksena on tukea vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa. Tällaisia palveluja ovat esimerkiksi perhetyö ja kotipalvelu. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 §13; §14.)

Sosiaalihuoltolaissa (1301/2014 §18) perhetyöllä tarkoitetaan hyvinvoinnin tukemista sosiaalihojauksella ja muulla tarvittavalla avulla tilanteissa, joissa asiakas ja hänen perheensä tai asiakkaan hoidosta vastaava henkilö, tarvitsevat tukea ja ohjausta omien voimavarojen vahvistamiseksi ja keskinäisen vuorovaikutuksen parantamiseksi. Kotipalvelulla sosiaalihuoltolaissa (1301/2014 §19) tarkoitetaan asumiseen, hoitoon ja huolenpitoon, toimintakyvyn ylläpitoon, lasten hoitoon ja kasvatukseen, asiointiin sekä muihin arkeen kuuluvien tehtävien ja toimintojen suorittamista ja niissä avustamista.

5 Moniammatillinen ja monialainen yhteistyö

5.1 Yhteistyön käsitteet

Lasten ja perheiden palveluiden yhteensovittaminen vaatii moniammatillisen yhteistyön käytäntöjä. Moniammatillisesta yhteistyöstä puhuttaessa puhutaan yhteistyön tasosta, joka englannin kielellä on *interprofessional collaboration* eli suoraan käännettynä ammattivälinen yhteistyö. Tämän lisäksi sillä usein tarkoitetaan poikkiammatillista yhteistyötä. (Isoherranen 2012: 20.) Puhutaan myös jaetusta asiantuntijuudesta, monitoimijuudesta, moniasiantuntijuudesta tai rinnakkaintyöskentelystä, kuitenkin tarkoittaen moniammatillista yhteistyötä (Rautio 2016: 49). Moniammatillisella yhteistyöllä tarkoitetaan organisaatioiden sisällä tai eri organisaatioiden välillä toteutuvaa eri ammattien välistä yhteistyötä. Siinä yhteensovitetaan eri ammattiryhmien tietoja ja taitoja yhteisessä toiminnassa, jossa päätöksistä neuvotellaan ja sitoudutaan tavoitteelliseen yhteistoimintaan. Yhteiset tavoitteet, luottamus ja yhteinen toiminta ovatkin keskeisiä moniammatilliseen yhteistyöhön liittyviä käsitteitä. (Pärnä 2012: 49–50.) Terminä yhteistoiminta (*collaboration*) sisältää ajatuksen jakamisesta, viitaten yhteiseen toimintaan yhteistä tavoitetta kohti harmonian ja luottamuksen hengessä (D'Amour – Ferrada-Videla – San Martin Rodriguez – Beaulieu 2005: 116). Käsitteen määrittely on tärkeää, jotta välttyttäisiin väärinymmärryksiltä ja ennakkoluuloilta (Isoherranen 2012: 20).

Moniammatillisuuden lähikäsite on myös verkosto-osaaminen. Tällöin korostetaan verkostoissa toimimista ja vuorovaikutusta. Verkosto-osaaminen ilmenee tiedon liikkumisena, ja kyky ja halu operoida tiedolla vaativat valppautta, hereillä olemista sekä uteliaisuutta ympäristöä kohtaan. (Katisko – Kolkka – Vuokila – Oikkonen 2014: 10, 16.)

Moniammatillinen yhteistyö saatetaan mieltää vain ammattilaisten toimimiseksi keskenään, jolloin asiakas tai perhe jää ulkopuoliseksi. Käsitteinä moniasiantuntijuus, jaettu asiantuntijuus ja monitahoinen yhteistyö ovat tarkoituksenmukaisempia, koska niihin ei sisälly ammatillisuuden vaatimusta ja tällöin vanhempi voidaan nähdä tasa-arvoisena asiantuntijana työntekijöiden rinnalla. (Määttä – Rantala 2016: 160.) Petrelius ja kumppanit (2016) ovat valinneet monitoimijaisuuden käsitteen kuvaamaan lapsen elämäntilanteen ja tuen tarpeen arviointia yhteistyössä. Sillä halutaan kuvata eri ammattilaisten sekä lasten, nuorten, vanhempien ja muiden läheisten yhteistyötä arvioinnissa. Monitoimijaiseen työskentelyyn sisältyy osaltaan myös moniammatillisuus, mutta ammatilli-

suus ei sinänsä ole vaateena yhteistyössä mukanaololle. (Petrelius – Tulensalo – Jaakola – Hietamäki 2016: 21.)

Moniasiantuntijaista perhetyötä tutkinut Kuorilehto (2014) määrittelee moniasiantuntijuuden olevan yhteistyötä, jota tehdään perheen tarpeiden ympärille syntyneissä työntekijätiimeissä sekä laajemmissa yhteistyöverkostoissa. Yhteistyön edellytyksenä on yhteistyökumppanuus kaikkien osallistuvien tahojen kesken. Kaiken ytimenä on yhteinen käsitys perheen tilanteesta ja tarvittavan tuen ja avun suunnitelmasta ja arvioinnista. (Kuorilehto 2014: 23.)

Katajamäki (2010) on pohtinut moniammatillisen ja monialaisen yhteistyön suhdetta. Hänen mukaansa monialaisuus on moniammatillisuuden lähikäsite. Käsitteet liittyvät kiinteästi toisiinsa ja niitä käytetäänkin sekä erimerkityksisenä että synonyymeina. Moniammatillisuus ilmeni Katajamäen tutkimuksessa konkretisoituneena monimuotoista vuorovaikutusta sisältävän ryhmän toimintana, joka on seurausta monialaisuudesta. (Katajamäki 2010: 157–158.)

5.2 Moniammatillisen yhteistyön edellytykset

Sosiaali- ja terveysalalla kohdataan nykyisin yhä monimutkaisempia ongelmia, joiden vuoksi eri ammattiryhmät ovat entistä riippuvaisempia toisistaan (D'Amour ym. 2005: 116; Isoherranen 2012: 30). Päällekkäisestä tai ristiriitaisuuksia sisältävästä työskentelestä voi seurata sekaannusta ja tehottomuutta. Tämän lisäksi asiakkaat ja heidän läheisensä haluavat yhä enemmän tietoa ja mahdollisuuksia vaikuttaa ratkaisuihin. (Isoherranen 2012: 30.) Moniammatillisessa työryhmässä perustehtävien vaatimusten täyttäminen ja tavoitteiden saavuttaminen edellyttävät, että jokaiselle jäsenelle jaetaan vastuuta ja tehtäviä ja jokainen osallistuu päätöksentekoon. Erilaisilla koulutustaustoilla ja ammattinimikkeillä varustettujen työntekijöiden olisi siis kyettävä tekemään yhteistyötä mahdollisimman hyvin asiakkaan parhaaksi, tuomaan oma erityisosaamisensa ja tietonsa yhteiseen käyttöön sekä kohtaamaan asiakkaat sekä muiden ammattiryhmien edustajat joustavasti. (Pärnä 2012: 50.)

Toiminnan tavoitteellisuuden hahmottaminen prosessimaisesti eteneväksi käytännöksi ja asiakastyön yhteistoiminnallisuuden merkityksen tunnistaminen ovat olennaisia seikkoja moniammatillisessa yhteistyössä. (Pärnä 2012: 216.) D'Amour ja kumppanit (2005) ovat myös kuvanneet yhteistyön prosessimaista rakentumista, jonka keskeisiä

elementtejä ovat jakaminen, kumppanuus, keskinäinen riippuvuus ja valta. Jakamisella (*sharing*) tarkoitetaan esimerkiksi jaettua vastuuta, päätöksentekoa, arvoja, tietoa ja suunnittelua. Kumppanuus (*partnership*) koostuu avoimesta ja rehellisestä kommunikaatiosta, keskinäisestä luottamuksesta ja kunnioituksesta sekä yhteisistä tavoitteista. Keskinäinen riippuvuus (*interdependency*) tarkoittaa tietoisuutta ja ymmärrystä yhteistyöstä, jolla pyritään vastaamaan asiakkaan tarpeisiin. Valta (*power*) jakautuu tiimin jäsenten kesken ja perustuu ennen kaikkea jäsenten osaamiseen ja tietoon. (D'Amour ym. 2005: 118–119; Isoherranen 2012: 23.)

Pärnä (2012) esittää väitöskirjassaan moniammatillisen yhteistyön kehittävän käytännön. Sen mukaan asiakkaan tarpeen ymmärtämisen tulee olla moniammatillisen työn lähtökohtana lapsiperheiden kanssa työskennellessä. Työntekijöiden innostuneisuus ja halu yhteistyöhön ovat oleellisia tekijöitä yhteistyön käynnistymiselle. Ammatillisten rajojen ylittäminen ja sen myötä oman position uudelleenmäärittely kuuluvat myös moniammatillisen yhteistyön edellytyksiin. Neljäntenä elementtinä moniammatillinen yhteistyö edellyttää asiantuntijuuden yhteistä rakentamista. Varsinaisena moniammatillisen yhteistyön prosessina on tavoitteellinen ja strukturoidusti johdettu yhteistoiminnallisuus, joka on yhteisesti suunniteltua, toteutettua ja arvioitua. Sen tuloksena syntyy tuloksellinen moniammatillinen yhteistyö, joka on asiakasta ja työntekijää voimavaraistavaa ja se vahvistaa myös ammatillista osaamista ja palvelujen rakennetta. Moniammatillisen yhteistyön kehittävän käytännön malli on tiivistetty kuvioon 1. (Pärnä 2012: 149, 206, 216, 218.)

Kuvio 1. Moniammatillisen yhteistyön kehittävän käytännön malli (Pärnä 2012: 218)

Karila ja Nummenmaa (2001) muistuttavat, että ainoastaan moniammatillisella yhteistyöllä ei synny moniammatillista osaamista. Toiminnan edellytyksiä hallintorajat ylittävässä moniammatillisessa työskentelyssä ovat yhteistyöosaaminen, hyvät vuorovaikutustaidot sekä avoin ja luottava ilmapiiri ryhmän jäsenten välillä. Näiden lisäksi tarvitaan vielä yhteisesti jaettua tulkintaa tavoitteista, osaamisen analyysia, yhteistä suunnittelua sekä osaamisen johtamista. Hallintorajat ylittävä moniammatillinen toiminta voi myös kohdata vaikeuksia, mikäli rakenteet eivät tue yhteistyön toteutumista joustavasti. Lisäksi työntekijöiden suuri vaihtuvuus hankaloittaa toiminnan kehittämistä. Tarvitaankin jatkuvaa koulutusta ja työnohjausta, jota yhteistyötä voitaisiin kehittää. (Karila – Nummenmaa 2001: 147–148.)

Eri toimijoiden tulisi tuntea toistensa työn ja tarjolla olevat palvelut. Käytäntöjä ja menettelytapoja on tärkeää sopia paitsi toimialojen sisällä, myös toimialojen välille. Toimivasta yhteistyöstä nähdään olevan hyötyä toiminnan vaikuttavuuteen, kustannuksiin sekä osaamiseen. (Halme–Vuorisalmi–Perälä 2014: 108.) Byrnes ja kumppanit (2012) saivat samankaltaisia tuloksia Kanadassa toteutetussa SEIPCLE-projektissaan (The South Eastern Interprofessional Collaborative Learning Environment), jossa tavoitteena oli kehittää ja arvioida moniammatillisen yhteistyön käytäntöjä terveydenhuollossa. Merkittävänä hankaluutena nähtiin työryhmän jäsenten epätietoisuus toistensa rooleista ja käytäntöjensä laajuudesta. (Byrnes ym. 2012: 168, 176.)

5.3 Monialainen yhteistyö lasten ja perheiden palveluissa

Niin sosiaalihuoltolaissa kuin varhaiskasvatuslaissakin puhutaan monialaisesta yhteistyöstä. Sosiaalihuollon viranomaisen on huolehdittava, että käytettävissä on henkilön yksilöllisiin tarpeisiin nähden riittävästi asiantuntemusta ja osaamista palveluntarpeen arvioimiseksi, päätösten tekemiseksi ja sosiaalihuollon toteuttamiseksi. Sosiaalihuollon ja tarvittaessa muiden hallinnonalojen palveluiden on muodostettava asiakkaan edun mukaisen kokonaisuuden. Palveluntarpeen arviointi on aloitettava viipymättä ja saatettava loppuun ilman aiheetonta viivytystä. Arviointi tehdään siinä laajuudessa kuin asiakkaan elämäntilanne vaatii yhteistyössä asiakkaan ja tarvittaessa hänen omaistensa ja läheistensä sekä muiden toimijoiden kanssa. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 §36; §41.)

Varhaiskasvatuslaissa (36/1973 §11e) säädetään, että kunnan on varhaiskasvatusta järjestettäessä toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta, kulttuurista, sosiaali-

huollosta, lastensuojelusta, neuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa. Monialaisen yhteistyön tavoitteena on lapsen tarpeita vastaava varhaiskasvatus. Yhteistyön merkitys korostuu, jos jollakin taholla on noussut huoli lapsen hyvinvoinnista tai kehityksestä, tai kun lapselle suunnitellaan ja järjestetään tukea. Lapsen edun ensisijaisuus ohjaa monialaista yhteistyötä. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palveluiden kanssa mahdollisia tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. (Opetushallitus 2016: 33–34, 53.)

Karila ja Nummenmaa (2001) kuvaavat päiväkodin ja sen yhteistyökumppaneiden yhteisiä tehtäviä ja osaamista ulkoisena moniammatillisuutena. Ulkoisessa moniammatillisuudessa keskeistä on, että työntekijöiden osaaminen tehdään näkyväksi ja suunnitellaan osaamista perustehtävien kannalta mielekkäällä tavalla. Siinä vaaditaan työyhteisössä olevien osaamisen rajojen ylittämistä, keskustelua sekä uudenlaisia sopimuksia. Ulkoisen moniammatillisuuden voi ymmärtää suppeasti tai laajasti: suppeassa viitekehityksessä se tarkoittaa esimerkiksi päiväkodin yhteistyötä muiden lapsen ja perheen kanssa työskentelevien ammattilaisten kanssa, jolloin asiantuntijuus ja osaaminen organisoidaan yksittäisen lapsen tai perheen asian hoitamiseksi. Laajemmassa mielessä ajateltuna moniammatillisen toiminnan kehittämällä on mahdollista etsiä uusia hallinnollisia rajoja ylittäviä toimintamalleja, yhteistä suunnittelua sekä osaamisen kokonaisvaltaista käyttöönottoa. Lähtökohtana on, että jokainen ammattilainen tiedostaa oman osaamisensa ja asiantuntijuutensa rajat. (Karila – Nummenmaa 2001: 146–147.)

Pedagoginen kasvatustyö on olemukseltaan yhteisöllistä työtä. Se asettaa varhaiskasvatuksessa tehtävälle työlle vaatimuksen yhteistyöosaamisesta. Yhteistyöosaamista tarvitaan vanhempien, muun henkilöstön sekä yhteistyökumppaneiden kanssa työskenneltäessä. Työn kielen hallinta on keskeisenä ulottuvuutena yhteistyöosaamisessa. Yhteistyötä tarvitaan sekä toimintayksiköiden sisällä että muiden tahojen kanssa, jolloin tarvitaan kykyä kuvata ja perustella omia näkökantoja kielellisesti yhteisissä keskusteluissa. Vuorovaikutusosaamisen lisäksi tarvitaan osaamista, jonka avulla omaa kasvatustajattelua ja vuorovaikutustilanteisiin liittyviä tunteita kyetään säätämään ja analysoimaan. (Nummenmaa – Karila 2011: 18–19.)

Lasta ja perhettä tukevat palvelut on toteutettu Suomessa sektoreittain eri hallinnanaloiden alaisuudessa. Palvelujärjestelmän hajanaisuus omine lainsäädäntöineen, erilaiset päämäärät ja toimintakulttuurit sekä salassapitosäädökset hankaloittavat hallinnonrajat ylittävää yhteistä työtä asiakasperheiden kanssa. Lakien erilaisuudesta huolimatta sosiaali- ja terveydenhuollon sekä perusopetuksen lainsäädännössä on yhteisiä piirteitä, jotka määrittelevät ammattilaisten monialaista yhteistyötä vanhempien kanssa. Monialaisen yhteistyön yhteisiä periaatteita ovat lasten ja nuorten vaikeuksien ennaltaehkäiseminen sekä varhainen puuttuminen, yhteistyön tekeminen lasten vanhempien sekä muiden ammattilaisten kanssa sekä luottamuksellisuus ja salassapitosäädökset. (Määttä – Rantala 2016: 185–186.)

5.4 Lapsi ja perhe monialaisen yhteistyön keskiössä

Yksilöiden ja ympäristön vuorovaikutusta tutkivien teorioiden mukaan lapsi kehittyy vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. Pienellä lapsella keskeisen kasvuympäristön muodostaa koti ja perhe. (Rantala 2002: 20.) Urie Bronfenbrennerin ekologisessa teoriassa yksilö on osa hierarkkista, neljällä tasolla sijaitsevaa sosiaalista järjestelmää. Nämä tasot ovat keskenään vuorovaikutuksessa. Lapsen mikrosysteemiin eli lähipiiriin kuuluvat koti, päiväkotiki ja koulu. Toinen taso, mesosysteemi muodostuu mikrosysteemin ympäristöjen välisistä suhteista, joissa lapsi on mukana. Aikuisen mesosysteemiin kuuluvat perhe, työpaikka ja sosiaaliset suhteet. (Bronfenbrenner 1979: 22, 25.) Esimerkiksi neuvolan, varhaiskasvatuksen ja kodin välinen yhteistyö sekä näiden keskinäinen yhteistyö liittyvät mesosysteemiin (Rantala 2002: 21). Kolmannen tason eksosysteemi rakentuu ihmisistä, joilla on merkitys lapsen lähiympäristöön, mutta johon lapsi itse ei ole aktiivisesti vuorovaikutuksessa. Esimerkiksi vanhempien työolot, yhteiskunnan tukijärjestelmät ja vanhempien sosiaaliset suhteet kuuluvat eksosysteemiin. Poliittiset rakenteet, palvelujärjestelmä ja kulttuuriset sekä ideologiset näkemykset muodostavat neljännen tason, makrosysteemin. (Bronfenbrenner 1979: 8, 25; Määttä 1999: 77.)

Ekokulttuurinen teoria kehittyi Los Angelesin yliopistossa CHILD-tutkijaryhmän toimesta ekologisen teorian pohjalta, mutta se kritisoi neljän tason hierarkiamallia (Määttä 1999, 78). Myös ekokulttuurisessa teoriassa perheiden toimintaa arvioidaan osana laajempaa yhteiskunnallista kontekstia, mutta perhe ei ole vain ulkoisten voimien kohteena, vaan omaa elämänsä vaikuttavana ja muokkaavana yksikkönä. Teorian mukaan jokaisella perheellä on oma perhekulttuurinsa, jota perhe pyrkii toteuttamaan ar-

kipäivän toimintatilanteissa. (Bernheimer – Gallimore – Weisner 1990: 220–221). Perhekulttuurin tunteminen auttaa ammatti-ihmisiä ymmärtämään vanhempien toimintaa, tunteita ja ajattelua (Määttä 1999: 82).

Perhe ei pelkästään mukaudu ympäristön vaatimuksiin, se myös luo itse sosiaalista ympäristöään ja reagoi omalla tavallaan ympäristön olosuhteisiin. Vanhemmat vaikuttavat siihen, mitä yhteiskunnan taloudelliset ja sosiaaliset puitteet perheelle merkitsevät ja tekevät valintojaan sen suhteen. Tällöin puhutaan proaktiivisesta akkommodaatiosta. (Bernheimer ym. 1990: 223.) Perheen antama merkitys määrittää sen, onko jokin ekokulttuurisen ympäristön piirre perheen kannalta voimavara vai haittatekijä. Perheen elämää ja vanhempien kasvatustapaa ei voi ymmärtää tuntematta perhekulttuuria. Metakulttuurinen tietoisuus, eli kyky tunnistaa omaa ja muiden arkielämää ohjaavia kulttuurisia uskomuksia ja teemoja kuuluu hyvään ammattitaitoon. (Määttä 1999: 83–84.)

Lapsiperhepalveluissa yhteistyön päämääränä ovat lasten ja vanhempien välisen suhteen vahvistaminen, asiakkaan voimavarojen vahvistaminen sekä perheen hyvinvoinnin lisääminen. Asiakaslähtöinen yhteistoiminnallisuus tuo voimavaroja ammattilaistenkin työskentelyyn. Yhteistyön tavoitteena on synnyttää dialogia suhteessa toisiin ammattilaisiin ja asiakkaisiin. Työntekijöiden vastuulla on tunnistaa asiakkaiden tarpeet sekä havaita, millaiseen vuorovaikutukseen he ovat valmiita. Tämä edellyttää monialaisen työryhmän jäseniltä kykyä kyseenalaistaa oma professionaalinen toimintansa ja alistaa se yhteisesti rakentuvalle toiminnalle. Dialogin avulla voidaan synnyttää se lisäarvo tai tulos, jota yksin ei ole mahdollista saavuttaa. (Pärnä 2012: 217–218.)

Määttä ja Rantala (2016) esittävät, että perheiden kanssa työskentelevien ammattilaisten monialainen yhteistyö voidaan jakaa työyhteisön sisäiseen ja ulkoiseen yhteistyöhön. Sisäinen monialaisuus tarkoittaa työyhteisön eri ammattiryhmien yhteistä, jaettua ammatillista toimintaa. Kun työyhteisön henkilöstö tekee yhteistyötä muiden työyhteisöihin kuuluvien ammattilaisten kanssa, joiden asiakkaina on samoja perheitä, puhutaan ulkoisesta monialaisuudesta. Eri tahojen yhdessä työskentelyä kuvataan kolmen työskentelymallin avulla: rinnakkain, yhdessä ja yli ammatillisten rajojen. Rinnakkain työskenneltäessä asiantuntijuus on ammattilaisen yksilöllinen ominaisuus, ja kukin lapsen kanssa työskentelevä ammattilainen tekee arvionsa oman erityisasiantuntemuksensa pohjalta. Yhteisissä kokouksissa kukin esittelee omia arviointejaan ja suunnitelmiaan. Vanhempien asiantuntijuuden arvostus on vähäistä. Yhdessä työskentelevässä työryhmässä laaditaan yhteinen toimintasuunnitelma, mutta eri ammattialojen edustajat

arvioivat lasta ja perhettä itsenäisesti. Toteutusvastuu jakautuu erityisosaamisten mukaan. Vanhempien rooli on lähinnä olla kuulijana ja kertoa lapsen arjesta kotona, mutta he eivät osallistu arviointiin tai suunnitelman tekoon. Yli ammatillisten rajojen työskentelevässä työryhmässä ylitetään tieteenalojen väliset rajat ja muotoillaan yhdessä toiminnan tavoitteet ja laaditaan suunnitelma. Tavoitteena on vähentää päällekkäistä ja pirstaleista työtä. Vanhemmat ovat lapsen ja perheen asiantuntijoina mukana päätöksenteossa ja työskentelyn kaikissa vaiheissa. (Määttä – Rantala 2016: 195–197.)

LAPE-muutosohjelman yhtenä osa-alueena on varhaiskasvatuksen, koulun ja oppilaitoksen roolien vahvistaminen lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukena. Kehittämistyöllä tuetaan lasten ja nuorten arjen kehitysympäristöjä tekemään sekä yhteisöllistä että yksilöllistä opiskeluhoito- ja hyvinvointityötä tavoitteellisemmin ja vaikuttavammin. Yhtenä toimenpidelinjauksena on mallintaa varhaiskasvatukseen, esiopetukseen, kouluun ja oppilaitoksiin sopivia varhaisen tuen käytäntöjä. Tavoitteena on, että eri alojen ammattilaiset toimivat tehokkaasti ja tavoitteellisesti yhdessä lapsen tai nuoren auttamiseksi. Toimijat tunnistavat omat roolinsa ja vastuunsa sekä tietävät, mitä osaamista muilla ammattilaisilla on tarjottavana. Toimijat tuntevat myös tietosuojalainsäädännön ja sen käytännöt osana monialaista yhteistyötä, eikä se muodostu esteeksi laajalaiselle työskentelylle. Monialaista yhteistyötä toteutetaan aina siten, että lapset, nuoret ja vanhemmat ovat mukana tapaamisissa ja tietävät, kenelle heidän tietojaan siirretään ja miksi. Perhekeskusten palvelut, erikoissairaanhoido ja lastensuojelu tarjoavat konsultaatiota ja jalkautuvat varhaiskasvatukseen, esiopetukseen, kouluihin ja oppilaitoksiin silloin, kun monialaisessa työssä tarvitaan lisäasiantuntemusta. Vanhemmille tarjotaan kohdennettua, esimerkiksi ryhmämuotoista tukea lapsen ja nuoren kehitysympäristöissä yhdessä perhekeskusten ja järjestöjen kanssa. (Varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukena 2016.)

5.5 Lapsen ja perheen osallisuus

Osallisuus koostuu oikeudesta saada tietoa itseä koskevista suunnitelmista, päätöksistä, ratkaisuksista ja toimenpiteistä sekä mahdollisuuksista ilmaista mielipiteensä ja vaikuttaa kyseisiin asioihin. Omiin asioihin vaikuttaminen ei toteudu, jos ei pääse mukaan asioiden käsittelyyn ja saa niistä tietoa. Osallistumisessa osallisuus konkretisoituu. Olennaista on lapsen oma kokemus siitä, että hän on päässyt mukaan vaikuttamaan omien asioidensa käsittelyyn. Osallisuuden toteutuminen edellyttää ammattilaisilta

valmiuksia tehdä yhteistyötä lasten kanssa, kuunnella heidän ajatuksiaan ja ottaa heidän mielipiteensä huomioon. (Oranen 2016.)

YK:n Lasten oikeuksien sopimuksen sopimusvaltiot takaavat lapselle oikeuden ilmaista oman mielipiteensä kaikissa itseään koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. (YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista n.d.) Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä periaatteita, ja sen tehtävä on tukea lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa omaaloitteisuuteen. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Mikäli lapsella on tuen tarvetta ja varhaiskasvatuksen henkilöstö tekee monialaista yhteistyötä vanhempien ja mahdollisten muiden toimijoiden kanssa, tulee lapsen saada osallistua yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. (Opetushallitus 2016: 24, 30, 53.)

Myös sosiaalihuoltolain (1301/2014) yhtenä tarkoituksena on edistää osallisuutta. Sosiaalihuollon tarvetta arvioitaessa, lasta koskevaa päätöstä tehtäessä sekä sosiaalihuollon toteuttamisessa lapsen mielipiteisiin ja toivomuksiin tulee kiinnittää erityistä huomiota. Lapselle tulee turvata iän ja kehitystason mukaisesti mahdollisuus saada tietoa häntä koskevassa asiassa ja esittää siitä mielipiteensä ja toivomuksensa. Mielipide tulee selvittää hienovaraisesti siten, ettei siitä koidu tarpeettomasti haittaa lapsen ja hänen vanhempiensa tai muiden läheistensä välisiin suhteisiin. Mielipiteen selvittämisen tapa ja pääasiallinen sisältö tulee kirjata lasta koskeviin asiakirjoihin. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 §32.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen vuonna 2014 julkaistussa tutkimuksessa perehdyttiin työntekijöiden näkemyksiin tuesta, osallisuudesta ja yhteistoiminnasta lasten ja perheiden palveluissa. Tietoja kerättiin äitiys- ja lastenneuvoloista, kouluterveydenhuollosta, päivähoidosta sekä esi- ja perusopetuksessa toimivilta työntekijöiltä. Moniammatillisia työryhmiä hyödynnettiin tarvittaessa lähes jokaisessa toimipaikassa lapsen ja perheen asioiden käsittelyssä. Useimmiten mukana oli asiantuntijoita sekä perhe. Perheillä nähtiin olevan mahdollisuus vaikuttaa lapsen tai perheen asioihin tapaamisissa. Vanhempien osallisuuden tukeminen perheessä arvioitiin hyväksi, mutta osallisuuden tukeminen palveluissa tai palvelujärjestelmässä ei ollut yhtä yleistä. Erityistä huomiota tulee jatkossa kiinnittää sellaisten vanhempien osallisuuden vahvistamiseen, joiden elämässä on voimavaroja kuormittavia tekijöitä. (Halme ym. 2014: 100–101.)

Vuorenmaa (2016) tutki väitöskirjassaan äitien ja isien osallisuutta perheessä ja lasten palveluissa sekä osallisuuteen yhteydessä olevia tekijöitä, ja sai samankaltaisia tuloksia kuin Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimuksessa saatiin työntekijöiden näkemuksista osallisuudesta. Tutkimuksen perusteella vanhempien osallisuus sekä perheessä että oman lapsen palveluissa oli vahvaa. Äidit arvioivat osallisuutensa hieman isiä vahvemiksi. Taustatekijät, kuten korkea koulutustaso ja hyvä terveydentila vaikuttivat osallisuuteen vahvistavasti. Myös äidin korkea ikä ja lapsen oleminen päivähoitossa tai esiopetuksessa vahvistivat äitien osallisuutta. Isien osallisuutta vahvisti eläminen kahden aikuisen perheessä. Arjen toimivuus, työn ja vapaa-ajan yhteensovittamisen onnistuminen ja avun saaminen lähipiiriltä vaikuttivat äitien ja isien osallisuuden vahvuuden arvioimiseen myönteisesti. Sen sijaan vanhemmuuden huolet olivat heikentävästi yhteydessä osallisuuteen. Palveluihin liittyvistä tekijöistä työntekijälähtöisen päätöksenteon toteutuminen palvelutapaamisessa heikensi vanhempien kokemaa osallisuutta. Mitä riittävämmäksi vanhemmat arvioivat vaikuttamismahdollisuutensa palvelutapaamisissa sekä kunnan lasten ja perheiden palveluja ja tiedonsaantia niistä koskien, sitä vahvemiksi he arvioivat osallisuutensa. (Vuorenmaa 2016: 67.)

Sosiaali- ja terveyspalveluissa asiakaslähtöisyys on toiminnan arvoperusta. Asiakaslähtöisyyden keskeisenä ominaisuutena on, että palvelut järjestetään asiakkaan tarpeista lähtien mahdollisimman toimiviksi. Tämä vaatii palveluntarjoajalta ymmärrystä asiakkaan tarpeista. Asiakaslähtöisen palvelutoiminnan tulee olla vastavuoroista ja asiakas tulee nähdä toiminnan subjektina sekä tasavertaisena kumppanina. Tärkeää on myös huomioida, että asiakaslähtöisyyden toteutuminen sosiaali- ja terveyspalveluissa vaatii palvelutuottajakohtaisen kehittämisen lisäksi integroitua palvelukokonaisuuksia. Asiakas kuitenkin on yksi ja sama palvelukokonaisuuksista ja palvelujen hallintorajoista riippumatta. (Virtanen – Suoheimo – Lamminmäki – Ahonen – Suokas 2011: 18–19.)

6 Lasten ja perheiden tukeminen Espoossa

6.1 Espoon suomenkielinen varhaiskasvatus

Suomenkielinen varhaiskasvatus kuuluu Espoossa sivistystoimen alle. Kaupunki jakautuu viiteen varhaiskasvatuksen palvelualueeseen. Jokaisella alueella toimii 1–2 varhaiskasvatuspäällikköä, 1–2 varhaiskasvatuksen asiantuntijaa, 20 konsultoivaa erityislastentarhanopettajaa sekä varhaiskasvatussyksiköt johtajineen ja henkilöstöineen. Varhaiskasvatuksen hallinnossa ja johdossa toimii suomenkielisen varhaiskasvatuksen johtaja ja kehittämisspäällikkö sekä kolme varhaiskasvatuksen asiantuntijaa. Lisäksi suomenkieliseen varhaiskasvatukseen kuuluu palveluohjaus. (Varhaiskasvatus n.d.)

Espoossa on laadittu muun maan tavoin uusi paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma, joka perustuu Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin 2016. Uusi suunnitelma otettiin käyttöön elokuun alussa vuonna 2017. Siihen asti Espoon suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa noudatettiin vuonna 2013 käyttöönotettua varhaiskasvatussuunnitelmaa *Kestävemmän elämäntavan alkupolulla*. Espoon varhaiskasvatuksessa olevien lasten mahdollista tuen tarvetta havainnoidaan ja arvioidaan yhteistyössä huoltajien ja neuvolan kanssa. Tuki toteutetaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelman mukaisesti. Tukea tarvitsevien lasten tilannetta arvioidaan, suunnitellaan ja seurataan perhe- ja sosiaalipalveluiden Lasten kuntoutustyöryhmässä niissä tapauksissa, kun tuen seurannasta vastaa perusterveydenhuolto. Yleistä tukea tarvitsevien tai erikoissairaanhoidon seurannassa olevien lasten tuen seurannasta vastaa varhaiskasvatuksen Tuen suunnitteluryhmä. Näissä ryhmissä laadittava tukitoimisuunnitelma pitää sisällään lapsen tarvitsemat terapiat sekä suunnitelman varhaiskasvatusta ja kotia varten. Ryhmissä ovat mukana lapsen huoltajat, alueen konsultoiva erityislastentarhanopettaja ja muita asiantuntijoita tarpeen mukaan. Yhteistyössä toteutuu moniammatillinen työote, jonka tarkoituksena on vahvistaa monialaisen tiedon hyödyntämistä varhaiskasvatuksessa. Kyseinen verkostoyhteistyö toteutuu niin lapsen kehityksen seurannassa, lapsen tarvitseman tuen suunnittelussa ja toteutuksessa kuin työntekijöiden keskinäisessä konsultaatiossakin. (Espoon varhaiskasvatussuunnitelma 2013: 41, 44.)

Espoossa on hyväksytty vuonna 2011 Kasvun ja oppimisen tuen järjestämisen periaatteet. Jos huoli lapsen kehityksestä ilmenee lapsen jo ollessa varhaiskasvatuksessa, keskustellaan ensin vanhempien kanssa. Lapsen yleistä tukea ja pedagogisia tukitoi-

mia vahvistetaan heti huolen ilmettyä. Tuen tarpeen arviointiin liittyen voidaan vanhempien luvalla konsultoida neuvolan terveydenhoitajaa ja konsultoivaa erityislastentarhanopettajaa. Konsultoivat erityislastentarhanopettajat toimivat lapsen tuen työryhmissä varhaiskasvatuksen asiantuntijoina. He myös organisoivat varhaiskasvatuksen Tuen suunnitteluryhmän työskentelyä palvelualueellaan. (Kasvun ja oppimisen tuki varhaiskasvatuksessa – järjestämisen periaatteet 2011: 19, 24.)

Espoon uudessa varhaiskasvatussuunnitelmassa (2017) puhutaan varhaiskasvatuksen erityisopettajista konsultoivien erityislastentarhanopettajien sijaan (Espoon varhaiskasvatussuunnitelma 2017: 44). Espoon opetus- ja varhaiskasvatuslautakunnassa päätettiin kesäkuussa vuonna 2017 lasten kehityksen, kasvun ja oppimisen tuen järjestämisen periaatteista, joiden myötä otetaan uudet ammattinimikkeet käyttöön. Erityistä tukea tarvitsevien lasten erityisryhmissä työskentelee varhaiskasvatuksen erityisopettajia. Laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja sen sijaan toimii usean toimipaikan lapsiryhmissä mallintamista, samanaikaisopetusta tai muita erityispedagogisia menetelmiä hyödyntäen. Lisäksi jokaiselle palvelualueelle sijoittuu varhaiskasvatuksen erityisopettaja lasten kehityksen, kasvun ja oppimisen tuen koordinoititehtäviin. Laaja-alaisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan tehtävää pilotoidaan toimintakauden 2017–2018 aikana. Uudet tuen järjestämisen periaatteet otetaan käyttöön vaiheittain vuodesta 2018 vuoden 2019 elokuuhun mennessä. (Opetus- ja varhaiskasvatuslautakunnan päätöksiä 7.6.2017.)

6.2 Espoon perhesosiaalityö

Espoossa toteutettiin 1.4.2017 sosiaalihuoltolain uudistuksen myötä organisaatiomuutos, jonka seurauksena Lapsiperheiden perhetyön ja kotipalvelun nimike muuttui Lapsiperheiden sosiaalipalveluksi. Sen alaisuuteen kuuluu perhesosiaalityö, joka pitää sisällään perhetyön, kotipalvelun sekä sosiaalityön. Muutoksen myötä perhesosiaalityöhön tuli uutuutena sosiaalityö sekä ensiarviointitiimi. Yhteydenoton perhetyöhön voi tehdä Espoon kaupungin internet-sivujen kautta Pyydä apua -lomakkeella, soittamalla palvelunumeroon (avoinna kaksi tuntia päivässä, takaisinsoittopalvelu) tai tapaamalla perhetyön sosiaaliohjaajaa neuvolassa, kirjastossa tai avoimessa päiväkodissa. Ensiarviointitiimi ottaa yhteyttä asiakkaaseen 1–3 arkipäivän sisällä yhteydenotosta, jolloin tehdään yhdessä arvio avun tarpeesta ja kiireellisyydestä. (Lainio 2017; Perhesosiaalityö n.d.)

Espoon lapsiperheiden perhetyö on tarkoitettu varhaiseksi tueksi espoolaisille perheille, jotka ovat haasteellisessa elämäntilanteessa. Lyhytkestoisen perhetyön tavoitteena on tukea perheen arjessa selviytymistä ja ennaltaehkäistä perhetilanteen vaikeutumista. Perhetyötä ja kotipalvelua tehdään pääasiassa perheen kotona yhdessä perheen kanssa laaditun ja heidän tarpeisiinsa perustuvan palvelusuunnitelman mukaisesti. Yhteistyötä tehdään tarvittaessa myös muiden perhettä tukevien tahojen kanssa. Perheet voivat hakeutua asiakkaaksi itse tai neuvolan, varhaiskasvatuksen, vammaispalvelujen, lastensuojelun, erikoissairaanhoidon tai muun palvelun kautta. (Perhesosiaalityö n.d.)

Espoon lapsiperheiden perhetyö jakautuu neuvolan perhetyöhön ja Konsti-perhetyöhön. Neuvolan perhetyö on tarkoitettu lyhytaikaiseksi, ennaltaehkäiseväksi ja varhaiseksi tueksi. Asiakkuuksien pituudet voivat vaihdella yhdestä tapaamisesta toista vuotta kestäviin viikoittaisiin tapaamisiin sisältäviin asiakkuuksiin. Konstiin ohjautuville perheille perhetyö on intensiivisempää ja asiakkailla on usein laajempia verkostoja, joiden kanssa tehdään yhteistyötä. Perhetyö on aina suunnitelmallista ja tavoitteellista; asiakkaan kanssa laaditaan kirjallinen suunnitelma ja määritellään tavoitteet. Suunnitelmaa päivitetään vähintään kolmen kuukauden välein. Toiminta on perhelähtöistä ja tarpeet määritellään heidän mukaan. (Lainio 2017.)

Perhetyössä sosiaaliohjaaja antaa vanhemmille tukea vanhemmuuteen ja kasvatukseen liittyvissä kysymyksissä. Ohjaus ja neuvonta tapahtuvat pääasiassa perheen kotona. Työ on hyvin konkreettista, esimerkiksi mallintamista vauvan kanssa toimiessa, yhdessä palveluihin tutustumista ja lastenhoitoavun järjestämistä. Ohjaus liittyy usein lapsen unikouluun, lapsen kasvatukseen ja kehitykseen liittyviin kysymyksiin sekä varhaiseen vuorovaikutukseen. Perhetyön ohjaus ja neuvonta ovat maksuttomia. (Lainio 2017.)

Perhetyön sosiaaliohjaaja voi ehdottaa perheelle arkeen avuksi esimerkiksi kotipalvelua. Lapsiperheiden kotipalvelu on lastenhoidollista ja/tai kodinhoidollista tavoitteellista apua perheen kotona. Kotipalvelu toteutetaan joko kaupungin oman perhetyöntekijän toteuttamana, ostopalveluna tai palvelusetelinä. Työn tavoitteena on helpottaa perheen arjen sujumista ja tukea vanhempien jaksamista. Kotipalvelua ei tarjota pelkäksi siivousavuksi ja kodinhoidolliset työt suoritetaan yhdessä perheen kanssa. Palvelusta peritään maksu. (Perhesosiaalityö n.d.)

Espoon lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa todetaan, että lapsiperheiden perhetyö on koettu asiakaspalautteen perusteella hyödyllisenä. Tyypillisin perhetyön asiakas on pikkulapsiperheen vanhempi, joka tarvitsee tukea arjessa selviytymiseen oman jaksamattomuutensa vuoksi. Jotta tukea tarvitsevat perheet löytävät perhetyön piiriin, on sitä voitava tarjota perheille esimerkiksi varhaiskasvatuksen ja koulun kautta. (Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma vuosille 2013-2016: 11.)

6.3 Yhteistyön kehittämistä Espoossa

Vuonna 2014 Espoossa toteutetussa Lapset puheeksi -pilotissa kokeiltiin Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen kehittämää Lapset puheeksi -keskustelua päiväkodissa osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä neuvolan 1,5-vuotiaan lapsen laajaa terveystarkastusta. Kehittämistyön taustalla oli tarve löytää perheet riittävän aikaisin tuen piiriin sekä lapsiperheiden perhetyön tunnettuuden lisääminen matalan kynnyksen tukimuotona muille lapsiperheiden kanssa työskenteleville. Pilotissa oli mukana yksi espoolainen päiväkotia ja neuvola. Tavoitteina oli edistää työntekijöiden kykyä ottaa puheeksi ja tunnistaa lapsen hyvinvointia vaarantavia ja edistäviä tekijöitä, lasta suojaavien tekijöiden tuominen lapsen arkiympäristöihin nopeasti verkostoa hyödyntäen ennen kuin perheen kokemus kuormitus vaikuttaa lapsen kasvuun ja kehitykseen sekä perheohjauksen tarjoaminen perheille tarpeen mukaan myös varhaiskasvatuksen aloitteesta. Lapsen tilanteen puheeksiottamisen ja siitä käynnistyvän työskentelyn tavoitteena oli olla voimavarakeskeistä ja perhettä voimaannuttavaa. (LOP – lapset puheeksi osaprojektin loppuarviointi 2014.)

Pilotin jälkeen kerättiin sekä vanhempien että työntekijöiden kokemuksia Lapset puheeksi -keskustelusta. Vastanneista vanhemmista 95 prosenttia koki tarpeelliseksi kyseisen keskustelumallin käytön osana varhaiskasvatuskeskustelua. Työntekijöiden kokemusten mukaan dialogisuus, läheisyys ja tunne kasvatuskumppanuudesta oli lisääntynyt. Työntekijän oli helpompi ottaa huolenaiheet puheeksi, kun keskusteluyhteys oli avattu. Ammatillisen osaamisen kokemus oli vahvistunut uuden työtavan ja yhteistyökumppaneiden tiedonannon kautta. Myös lapsiperheiden perhetyö tuli tutummaksi. Johtopäätöksenä todettiin, että päiväkodin yhteistyökumppaneiden jalkautuminen päiväkotiin madaltaa kynnystä konsultoida ja lisää asiakasohjausta. (LOP – lapset puheeksi osaprojektin loppuarviointi 2014.)

7 Opinnäytetyön toteuttaminen

7.1 Tutkimuskohde ja tutkimuskysymys

LAPE-muutosohjelman tavoiteltavina muutoksina päätöksenteossa ja palvelujärjestelmissä vuoteen 2019 mennessä on muun muassa oikea-aikaisten palvelujen saatavuuden parantaminen tuen painopisteen siirryttyä korjaavista palveluista yhteisiin, yleisiin ja ennaltaehkäiseviin palveluihin sekä varhaiseen tukeen ja hoitoon; lasten, nuorten ja perheiden parissa työskentelevien ammattihenkilöiden koulutussisältöjen ja työvälineiden uudistaminen sekä lasten ja perheiden hyvinvointitarpeisiin vastaaminen kustannustehokkaasti (Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma 2016: 12). Myös sosiaalihuoltolaki ja varhaiskasvatustilaki painottavat monialaista yhteistyötä asiakkaan tarpeiden mukaisesti.

Espoossa on viime vuosina pyritty kehittämään palvelujen oikea-aikaista tarjoamista arjen ympäristöissä. Toimenpiteinä ovat olleet muun muassa ammattilaisille ja perheille suunnatun konsultaation lisääminen, avovastaanotot, terapiapalveluiden jalkauttaminen päiväkoteihin ja kouluihin sekä perheohjauksen vieminen päiväkoteihin, asukaspuistoihin ja neuvoloihin. Yhtenä keskeisenä linjauksena on ollut perhetyön, perheohjauksen ja kotipalvelun tunnettuuden lisääminen. Asiakkaiden ja käyntien määrä onkin noussut selkeästi vuonna 2015. Pääasiassa palveluun tultiin neuvolan ohjaamana, mutta noin kolmannes hakeutui palveluun itsenäisesti. Yleisimpiä palveluntarpeen syitä olivat vanhemman vointi ja jaksaminen sekä lapsen unikoulun tarve. Muita syitä olivat esimerkiksi muuttuneesta perhetilanteesta aiheutuneet syyt sekä lapsen kasvatukseen ja arjen hallintaan liittyvät haasteet. (Espoon hyvinvointiraportti 2015-2016: 22.)

Vieraskielisten perheiden määrän kasvu on haastanut niin sivistystoimen kuin sosiaali- ja terveystoimenkin palveluja Espoossa viime vuosien aikana. Maahanmuuttajataustaisten lasten, nuorten ja perheiden erityiset tarpeet tulee jatkossa huomioida, jotta heillä olisi yhtäläiset edellytykset kiinnittyä jatko-opintoihin ja työelämään. Toisena haasteena Espoossa on lisääntyneiden lastensuojeluilmoitusten määrä. Kasvua voi selittää viranomaisten lisääntynyt tietoisuus ilmoitusvelvollisuudesta, maahanmuuttajaperheiden määrän kasvu, alaikäisten turvapaikanhakijoiden tilanne ja perheiden heikentynyt taloudellinen tilanne. Kolmantena haasteena on palvelujen kyky tukea lapsia, nuoria ja perheitä oikea-aikaisesti. (Espoon hyvinvointiraportti 2015-2016: 44.)

Vuonna 2014 valmistuneessa pro gradu-tutkielmassa kartoitettiin moniammatillista yhteistyötä varhaiskasvatuksen kokemana Espoossa. Aineisto kerättiin laadullisesti haastatteleamalla varhaiskasvatuksen asiantuntijoita, konsultoivia erityislastentarhanopettajia sekä päiväkodinjohtajia. Tulosten mukaan moniammatillinen yhteistyö koettiin merkittävänä lapsen hyvinvoinnin edistämiseksi. Moniammatillisen yhteistyön toimintatavat ja päätökset eri systeemien tasolla nähtiin vaikuttavan lapsen hyvinvointiin. Keskeisenä tuloksena oli myös, että varhaiskasvatuksessa koettiin olevan vastuussa moniammatillisesta yhteistyöstä, mikä sai haastatteluissa negatiivisen sävyn. Säännölliset moniammatilliset tapaamiset, rakenteellinen tuki hallinnonalojen välillä, työnjaon määrittely sekä keskinäinen luottamus edistäisivät tulosten mukaan yhteistyötä. Epäselvät käytännöt tiedon jakamisessa, henkilövaihdokset sekä organisaatiomuutokset hankaloittivat yhteistyötä. (Hoppari 2014: 7, 67–70.)

Opinnäytetyöprosessi alkoi yhteydenotolla Espoon lapsiperheiden perhetyöhön, jossa nähtiin tarvetta varhaiskasvatuksen ja perhetyön yhteistyön kartoitukselle ja kehittämiseksi. Espoon varhaiskasvatuksen ja lapsiperheiden perhetyön yhteistyötä ei Lähteenmäen (2016) mukaan nykyisellään ole suunniteltu ja pohdittu yhdessä. Yhteistyö on toteutunut yksittäisten asiakasperheiden kohdalla (Lähteenmäki 2016).

Opinnäytetyön tutkimuskysymykseksi muodostui:

- Millaista monialaista yhteistyötä varhaiskasvatuksen ja lapsiperheiden perhetyön välillä on tehty ja millaisia kehittämistarpeita käytännön työstä on noussut monialaiseen yhteistyöhön liittyen varhaiskasvatuksen näkökulmasta?

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tarkastella varhaiskasvatuksen ja lapsiperheiden perhetyön yhteistyön toteutumista varhaiskasvatuksen näkökulmasta sekä etsiä tietoa, jonka pohjalta monialaista yhteistyötä yhteisen asiakkaan hyväksi voitaisiin kehittää. Erityisesti tavoitteena oli selvittää toteutuneen yhteistyön käytäntöjä, eri osapuolten rooleja yhteistyössä sekä kehittämistarpeita yhteistyölle.

7.2 Kohdejoukko

Lapsiperheiden perhetyössä toivottiin erityisesti varhaiskasvatuksen näkökulman esiintuomista keskinäisen yhteistyön toteutumisesta, minkä myötä yhteistyötä voitaisiin ke-

hittää. Opinnäytetyön yhteyshenkilöksi työelämän puolelta nimettiin perhetyön sosiaaliohjaaja. Yhteisen pohdinnan myötä opinnäytetyössä päädyttiin keräämään aineisto Espoon suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa toimivilta konsultoivilta erityislastentarhanopettajilta, koska he ovat tähän mennessä toimineet varhaiskasvatuksen ja perhetyön yhteistyössä keskeisenä linkkinä.

Espoon suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa toimi opinnäytetyötä suoritettaessa 20 konsultoivaa erityislastentarhanopettajaa viidellä palvelualueella. Haastattelukutsu ryhmähaastatteluun lähetettiin sähköpostitse jokaiselle Espoossa toimivalle konsultoilta erityislastentarhanopettajalle.

7.3 Aineiston kerääminen

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisin menetelmin, koska sen avulla pyritään kuvaamaan todellista elämää ihmisten esittämien näkökulmien esille tuomisen avulla (Hirsjärvi – Remes – Sajavaara 2010: 161, 164). Aineisto kerättiin konsultoivilta erityislastentarhanopettajilta, koska he ovat varhaiskasvatuksessa se taho, joka on mukana monialaisessa yhteistyössä muiden hallintorajat ylittävien tahojen kanssa. Täten heillä voidaan olettaa olevan tietoa ja kokemusta tutkittavasta ilmiöstä. Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin täsmäryhmähaastatteluja (*focus group interview*). Ryhmät koostuivat tässä opinnäytetyössä 2–5 konsultoivan lastentarhanopettajan ryhmistä. Haastattelijana toimi opinnäytetyön tekijä. Haastattelija selvitti alussa osallistujille haastattelun tarkoituksen, aktivoi kaikkia jäseniä keskustelemaan sekä tarvittaessa ohjasi keskustelua teemojen mukaan. Haastattelija ei kuitenkaan osallistunut itse keskustelun teemoihin. Haastattelutilanne nauhoitettiin ja keskusteluille varattiin 1,5–2 tuntia aikaa. (vrt. Robson – McCartan 2016: 300–301.)

Täsmäryhmähaastattelut sopivat opinnäytetyön aineistonkeruumenetelmäksi, koska kiinnostus kohdentui nimenomaan samaa ammatillista taustaa olevan ryhmän tuottamaan tietoon aiheesta. Aineiston kerääminen useammalta henkilöltä samanaikaisesti on tehokasta, sillä tiedon määrä ja laajuus lisääntyvät henkilöiden myötä. Ryhmässä voi ilmaista ajatuksensa omin sanoin, mutta samalla voi saada ideoita myös muiden keskustelijoiden ajatuksista ja kommentaiteista. Lisäksi joillekin henkilöille voi olla helpompaa osallistua ryhmähaastatteluun yksilöhaastattelun sijaan. Aikataulullisesti ryhmähaastattelun sopiminen on helpompaa ainakin haastattelijalle. (vrt. Robson – McCartan 2016: 299.) Alasuutari (2007) tuo esille ryhmäkeskustelujen arvokkuuden siinä mieles-

sä, että se saa keskusteluun osallistuvat puhumaan asioista, jotka jäävät itsestäänselvyyksinä tai muista syistä johtuen keskustelun ulkopuolelle. Kiinnostavaa aineistoa syntyy, kun puhutaan asioista, joista ei yleensä puhuta, ja niitä punnitaan monelta näkökannalta. (Alasuutari 2007: 155.) Konsultoitvien erityislastentarhanopettajien yhteinen näkemys yhteistyön toteuttamisesta voi rohkaista keskustelun syntymistä, mutta myös erilaisten näkökulmien ja kokemusten esilletuominen on mahdollista (vrt. Barbour 2007: 2–3).

Täsmäryhmähaastattelu eteni etukäteen mietittyjen teemojen varassa, joita tarvittaessa tarkennettiin lisäkysymyksillä. Teemat perustuvat tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen. Tarkoituksena oli löytää merkityksellisiä vastauksia opinnäytetyön tutkimuskysymysten mukaisesti. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 75.) Haastatteluja varten on laadittu johdattelevia teemakysymyksiä, joiden avulla keskustelu voi edetä. Haastattelun teemat toimitettiin haastatteluun kutsuttaville etukäteen sähköpostitse. Teemat sisältävät monialaisen yhteistyön määrittelyn, yhteistyön laadun ja käytännöt, varhaisen tukemisen toteutumisen, osallisuuden sekä yhteistyön kehittämisen ja tulevaisuuden (liite 1).

Tutkimuslupa Espoon kaupungilta myönnettiin helmikuussa 2017. Haastattelukutsut (liite 2) lähetettiin maaliskuussa 2017 sähköpostitse kaikille Espoon kaupungilla toimiville erityislastentarhanopettajille. Kahdelta palvelualueelta tuli kieltävä vastaus osallistua ryhmähaastatteluun. Kolmelta muulta palvelualueelta ehdotettiin heille sopivaa aikaa ryhmähaastattelulle, minkä myötä ajankohdat saatiin sovittua. Haastattelut toteutettiin touko-kesäkuussa 2017 kunkin palvelualueen konsultoitvien erityislastentarhanopettajien toimistolla. Haastattelut nauhoitettiin puhelinta ja tablettia käyttäen.

Haastattelukutsussa ja haastatteluiden alkaessa selvitettiin osallistujille opinnäytetyön tavoitteet ja menetelmät. Osallistujilla oli oikeus kieltäytyä osallistumasta tutkimukseen, keskeyttää mukanaolonsa milloin tahansa tutkimuksen aikana, oikeus kieltää jälkikäteen itseään koskevan aineiston käyttö tutkimusaineistona sekä oikeus saada tietoonsa nämä oikeudet. Haastattelukutsusta ilmenivät myös haastateltavien suojaan liittyvät seikat, kuten tutkimustiedot ovat luottamuksellisia ja osallistujat jäävät nimettömiksi (ks. liite 2). (vrt. Tuomi – Sarajärvi 2009: 131.) Opinnäytetyöstä ei käy ilmi, miltä palvelualueilta aineistot on kerätty, mikä osaltaan lisää haastateltavien tunnistamattomuutta. Opinnäytetyön tekijä vastaa aineistojen huolellisesta säilyttämisestä ja lopulta hävittämisestä, jotta ne eivät joudu väärin käsiin missään vaiheessa.

Haastattelun alussa kultakin osallistujalta pyydettiin allekirjoitus suostumuslomakkeeseen (liite 3). Jokainen ryhmähaastatteluun osallistunut allekirjoitti lomakkeen ja antoi suostumuksensa haastattelun tallentamiseen. Jokaiselle haastateltavalle annettiin myös johdattelevat teemakysymykset, mikäli heillä ei ollut niitä mukana. Ensimmäisessä haastattelussa osallistujia piti olla kolme, mutta yksi heistä estyi tulemasta, joten haastateltavia oli vain kaksi. Haastattelu sujui keskeytyksettä ja kesti noin tunnin. Toinen haastattelu aloitettiin neljän haastateltavan kanssa, joista yksi joutui puolen tunnin kohdalla poistumaan. Pian hänen poistumisensa jälkeen haastatteluun osallistui viides haastateltava ja tällä kokoonpanolla edettiin haastattelun loppuun asti. Haastattelu kesti reilun tunnin ja sujui edellä mainittua yhden haastateltavan lähtemistä ja toisen tulemistä lukuun ottamatta keskeytyksettä. Kolmanteen haastatteluun osallistui kolme henkilöä ja se kesti tunnin ja kaksikymmentä minuuttia. Tunnin kohdalla haastattelun tila vaihtui, mutta keskustelu jatkui sujuvasti uudessa tilassa siitä, mihin edellisessä tilassa jäätettiin. Kaikissa haastatteluissa tunnelma oli mukava ja rento ja kaikki osallistujat osallistuivat keskusteluun. Yhteensä haastatteluihin osallistui kymmenen konsultoivaa erityislastentarhanopettajaa kolmelta eri palvelualueelta.

Haastattelut litteroitiin muutamia päiviä haastatteluiden jälkeen. Litterointi tehtiin sanasta sanaan kirjoittaen. Vain puhuttu aineisto kirjoitettiin, eli muut puheen sävyt jäivät tekstin ulkopuolelle. Tauot kirjattiin tekstiin kolmella pisteellä. Litteroitua tekstiä tuli Arial kirjasinkoolla 11 ja rivivälillä 1,5 yhteensä 54 sivua. Litteroidussa tekstissä haastattelut ja haastatteluihin osallistujat ja on koodattu nimeämällä heidät H1 K1, H2 K2 jne. selkeyden vuoksi, vaikka opinnäytetyössä kiinnostus ei kohdistukaan yksittäisten henkilöiden mielipiteisiin.

7.4 Aineiston analysointi

Ryhmähaastatteluiden tuottama aineisto kuvaa tutkittavaa ilmiötä, eli varhaiskasvatuksen ja lapsiperheiden perhetyön yhteistyötä ja kehittämistarpeita konsultoitujen erityislastentarhanopettajien näkökulmasta. Aineiston analyysin tarkoituksena on luoda sanallinen ja selkeä kuvaus kyseisestä ilmiöstä. Sisällönanalyysillä aineisto järjestetään tiiviiseen ja selkeään muotoon siten, että sen sisältämä informaatio säilyy. Aineiston laadullinen käsittely perustuu loogiseen päättelyyn ja tulkintaan. Siinä aineisto hajotetaan osiin, käsitteellistetään ja kootaan uudestaan loogiseksi kokonaisuudeksi. (Tuomi – Sarajarvi 2009: 108.) Opinnäytetyössä haastattelijana toimi opinnäytetyön tekijä, joten havaintoja ilmiöiden toistuvuudesta ja jakautumisesta oli mahdollista tehdä jo haas-

tattelun aikana. Kenttäpäiväkirjan kirjoittaminen toimi tässä apuna. Samoin litterointi tehtiin mahdollisimman pian haastatteluiden jälkeen, lähiviikkojen aikana.

Opinnäytetyön aineisto analysoitiin teoriaohjaavasti. Teoriaohjaavassa analyysissä on teoreettisia kytkentöjä, mutta ne eivät pohjautu teoriaan suoraan, vaan teoria toimii apuna analyysin etenemisessä. Analyysiyksiköt valitaan aineistosta, mutta aikaisempi tieto ohjaa analyysin tekoa. Aineiston abstrahoinnissa eli käsitteellistämässä empiirinen aineisto liitetään teoreettisiin käsitteisiin. Teoriaohjaava analyysi sopi opinnäytetyön analysointiin, koska pyrkimyksenä ei ollut synnyttää aineiston pohjalta uutta teoriaa tai testata jotain tiettyä teoriaa, vaan käyttää jo olemassa olevaa tietoa apuna lopputuloksen ohjaamisessa. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 96–97, 117.)

Litteroitu teksti jaoteltiin ensimmäisessä vaiheessa kategorioihin, jotka olivat monialaisen työn määrittely, toteutuneen yhteistyön käytännöt, eri osapuolten roolit yhteistyössä, yhteistyön vaikuttavuus asiakkaalle, yhteistyötä hankaloittavat tekijät sekä kehittämistarpeet ja -ehdotukset. Tämä alustava teemoittelu oli suuripiirteistä ja sen tarkoituksena oli järjestellä aineisto loogisempaan muotoon. Kategoriat muodostuivat mukailien haastatteluiden teemoja. Tässä kohtaa aineistosta jäi pois tutkimuskysymyksen kannalta selkeästi epäolennaiset asiat, mutta suurin osa aineistosta säilyi. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 93.)

Seuraavaksi alkoi varsinainen aineiston analyysi. Ensin aineisto pelkistettiin eli redusoi-
ttiin. Ryhmitellyt alkuperäisilmaukset käytiin uudestaan läpi, tutkimuskysymysten kannalta epäolennaiset asiat karsittiin pois ja määriteltyjen analyysiyksikköjen avulla muodostettiin pelkistetyt ilmaukset eri teemojen alle. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 109–110.)
Tässä vaiheessa joitakin alkuperäisilmauksia yhdisteltiin, koska haastateltavat puhuivat samasta asiasta useamman kerran haastattelun aikana. Taulukosta 1 käy ilmi, kuinka alkuperäisilmaukset muuttuivat pelkistetyiksi ilmauksiksi.

Taulukko 1. Esimerkki aineiston redusoinnista

Alkuperäisilmaus	Pelkistetty ilmaus
"Tää on kauheen mielenkiintoinen aihe, koska tarvetta on ja meil on tosi vähän kokemusta..."	Yhteistyölle olisi tarvetta
"Nyt ku sanot ni on varmaan joskus ollu (yhteisiä palaverieja), aika harvoin..."	Yhteiset palaverit harvinaisia
"...Meiän roolihan on iso tässä, meil on kuitenkin perustehtävässä aikaa ja pitääkin olla tämmöseen ja näihin yhteistyöverkostojen luomiseen..."	Konsultoivan erityislastentarhanopettajan rooli yhteistyöverkoston luomisessa

Redusoinnin jälkeen pelkistetyt ilmaukset koottiin yhteen. Tässä kohtaa kävi ilmi, että alustavan teemoittelun purkaminen ja aineiston käsittely kokonaisuutena oli tarpeen, jotta siitä pystyi saamaan mahdollisimman paljon irti. Klusteroinnissa eli aineiston ryhmittelyvaiheessa pelkistetyt ilmaukset käytiin huolellisesti läpi samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä etsien. Samaa tarkoittavista käsitteistä syntyi ryhmä, alaluokka, joka nimettiin luokan sisältöä kuvaavalla käsitteellä. Alaluokat syntyivät aineistolähtöisesti (esimerkki taulukossa 2). (Tuomi – Sarajärvi 2009: 110.).

Taulukko 2. Esimerkki aineiston klusteroinnista

Pelkistetty ilmaus	Alaluokka
Yhteistyölle olisi tarvetta Yhteistyötä tarvitaan miettimään, missä raja kulkee jne.	Yhteistyön tarve
Yhteiset palaverit harvinaisia Yhteistyötä on ollut vähän jne.	Yhteistyön määrä
Konsultoivan erityislastentarhanopettajan rooli yhteistyöverkoston luomisessa Konsultoivan erityislastentarhanopettajan työn muutos verkostotyön edistäjänä jne.	Konsultoivan erityislastentarhanopettajan rooli yhteistyössä

Klusterointi eteni alaluokkien yhdistelyn myötä yläluokkiin. Tätä luokkien yhdistelyä kutsutaan abstrahoinniksi eli käsitteellistämiseksi. Aineistosta nousi runsaasti monialaisen yhteistyön kehittämiseen liittyviä asioita, minkä vuoksi suurin osa yläluokista muo-

dostui Pärnän (2012: 216–218) moniammatillisen yhteistyön kehittävää käytäntöä mu-
kaillen. Tässä kohtaa teoria tuli ohjaamaan analyysin etenemistä. (Tuomi – Sarajärvi
2009: 110–112, 117.) Yläluokat käyvät ilmi taulukosta 3. Niitä tuli yhteensä viisi: toteu-
tunut yhteistyö, asiakaslähtöisen yhteistyötarpeen tunnistaminen, yhteistyötahdon syn-
tyminen, ammatillisten rajojen ylittäminen sekä asiantuntijuuden yhteinen rakentami-
nen.

Taulukko 3. Esimerkki aineiston abstrahoinnista

Alaluokka	Yläluokka
Monialaiset palaverit Yhteistyön määrä Yhteistyön vaikuttavuus jne.	Toteutunut yhteistyö
Monikulttuuristen perheiden tarpeiden huomioiminen Puheeksiotto varhaiskasvatuksessa jne.	Asiakaslähtöisen yhteistyötarpeen tunnistaminen
Yhteistyön tarve Tuttuus yhteistyön edistäjänä Säännöllisen yhteistyön tavoite jne.	Yhteistyötahdon syntyminen
Tieto perhetyöstä varhaiskasvatuksessa Perhetyön jalkautuminen varhais- kasvatukseen jne.	Ammatillisten rajojen ylittäminen
Konsultoivan erityislastentarhan- opettajan rooli yhteistyössä Yhteistyörakenteen tarve jne.	Asiantuntijuuden yhteinen rakentaminen

Abstrahointia jatkettiin luokkia yhdistelemällä siihen asti kuin se oli mahdollista. Yläluo-
kat jakautuivat pääluokiksi, joista muodostuivat yhteistyön toteutuminen ja monialaisen
yhteistyön kehittäminen. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 111.) Opinnäytetyön tulokset sisälty-
vät näihin kahteen pääluokkaan. Abstrahoinnin loppuvaihe näkyy taulukosta 4.

Taulukko 4. Aineiston abstrahoinnista muodostuneet pääluokat

Yläluokka	Pääluokka
Toteutunut yhteistyö	Varhaiskasvatuksen ja lapsiperheiden perhetyön yhteistyön nykytila
Asiakaslähtöisen yhteistyötarpeen tunnistaminen Yhteistyötahdon syntyminen Ammatillisten rajojen ylittäminen Asiantuntijuuden yhteinen rakentaminen	Varhaiskasvatuksen ja lapsiperheiden monialaisen yhteistyön kehittäminen

Sisällönanalyysin pohjalta saadut tulokset esitellään seuraavassa luvussa. Tekstissä esiintyy suoria lainauksia ryhmähaastatteluista perusteluiksi tehdyille tulkinnoille. Lainauksista on poistettu joitakin sisällölle merkityksettä täytesanoja ja häivytetty tunnistettavuuteen liittyviä seikkoja kuitenkin asiasisältöön puuttumatta. Hakasulut ilmaisevat lainauksen lyhentämisestä. Lainauksien yhteydessä on merkitty H1, H2 ja H3 tunnisteeksi, mistä ryhmähaastattelusta lainaus on.

8 Tulokset

8.1 Monialaisen yhteistyön määrittely

Jokainen ryhmähaastattelu alkoi kysymyksellä monialaisen yhteistyön määritelmästä. Konsultoivat erityislastentarhanopettajat kuvasivat sen tarkoittavan työssään yhteistyötä eri toimijoiden kanssa ja eri toimijoiden osallistumista yhteisiin palavereihin. Sitä kuvattiin myös eritasoisten verkostojen yhteistyöksi. Verkostoja kuvailtiin sekä sisäisiksi että ulkoisiksi, ja ne voivat olla päiväkodin lapsiryhmien, ryhmän henkilökunnan ja vanhempien tasoisia sekä yhteistyökumppaneiden kanssa toteutuvia verkostoja. Konsultoivan erityislastentarhanopettajan työssä yhteistyökumppaneiksi nimettiin perheet ja perheneuvolat, lapsiperheiden perhetyö, kuntoutuspalvelut, lastensuojelu, avopalvelut, erikoissairaanhoido, päiväkotien henkilöstö, koulut ja koulujen erityisopettajat, koulupsykologit, koulukuraattorit, esiopettajat ja palveluohjaus.

Vastauksissa korostui myös perheen rooli osana monialaista yhteistyötä. Monialaisen yhteistyön kuvattiin muuttuneen vuosien aikana siihen suuntaan, että vanhemmat ovat tulleet yhteistyön keskiöön ja se on näin ollen lähentynyt asiakasta. Myös monialaisen yhteistyön laatuun otettiin kantaa:

Ne kaikki jotka työskentelee sen perheen kanssa niin se verkosto, sen verkoston kanssa on niinku toimivaa yhteistyötä. (H1)

Lisäksi lain määritelmää korostettiin; monialaisen yhteistyön on oltava sitä, mitä laissa-kin sanotaan. Esimerkkinä kuvattiin lapsen tuen järjestämistä päiväkodissa, jolloin kukaan yksittäinen ihminen ei voi päättää, mitä kyseinen lapsi tarvitsee, vaan tilanne vaatii aina yhteisen tutkimisen.

8.2 Varhaiskasvatuksen ja lapsiperheiden perhetyön yhteistyön nykytila

Varhaiskasvatuksen ja lapsiperheiden perhetyön yhteistyön nykytila konsultoitujen erityislastentarhanopettajien kertoman mukaan on kuvattu kuviossa 2. Yhteistyön nykytilaa kuvaavia osa-alueita on selvennetty tekstissä kuvion jälkeen.

Kuvio 2. Varhaiskasvatuksen ja lapsiperheiden perhetyön yhteistyön nykytila

Kaikissa haastatteluissa varhaiskasvatuksen ja lapsiperheiden perhetyön yhteistyön määrään kerrottiin olleen vähäistä. Kaikilla haastatteluihin osallistuvilla oli kokemusta yhteisistä palavereista yhteisen asiakkaan asioissa, mutta kokemukset olivat yksittäisiä kertoja. Merkittävimpänä syynä yhteistyön vähäiselle määrälle nousi yhteistyörakenteiden tai -toimintamallin puuttuminen. Toisaalta syyksi arveltiin myös perhetyön lyhytaikaisuutta joissakin tapauksissa, jolloin yhteistyölle varhaiskasvatuksen kanssa ei ole edes tarvetta. Yhtenä merkittävänä haasteena yhteistyön syntymiselle haastateltavat näkivät perheiden haluttomuuden ottaa perhetyön apua vastaan.

Yhteistyön määrään ovat osaltaan vaikuttaneet myös erilaiset yhteistyöhön vaikuttavat tekijät (kuvio 2). Organisaatioissa tapahtuvien muutosten ja niistä ajantasaisen tiedottamisen puutteen nähtiin vaikuttaneen yhteistyöhön sitä hankaloittaen. Haastatteluista kävi ilmi, että lapsiperheiden perhetyöhön tehtiin kahteen palvelupyyntöön ei ollut tullut vastausta luvatus 1–3 päivän kuluessa. Syyksi epäiltiin hiljattain tapahtunutta organisaatiomuutosta. Tilannetta verrattiin vuosien takaiseen, jolloin monialaista yhteistyötä oli enemmän ja se oli joustavampaa, kun sekä varhaiskasvatus että sosiaalityö kuuluivat sosiaali- ja terveystoimeen. Nykyistä sektoreiden välistä yhteistyötä kuvattiin huonoksi.

Haastateltavat toivat esille myös tiedonkulkuun liittyviä hankaluuksia ja näkivät niiden aiheuttavan haasteita varhaiskasvatukseen ja lapsiperheiden perhetyön yhteistyölle. Konsultoivien erityislastentarhanopettajien kokemusten mukaan tieto ei ole kulkenut perhetyöstä varhaiskasvatukseen, kun perhetyön asiakkaana on ollut varhaiskasvatuksessa oleva lapsi. Yhtenä syynä pidettiin salassapitovelvollisuutta, jonka myötä tieto ei ole kulkenut, koska perhe ei ole antanut sille lupaa. Myös sellaisista tapauksista mainittiin, joissa tieto perhetyöstä on ollut varhaiskasvatuksessa, mutta tuen päättymisestä perheessä tieto ei ole kulkenut varhaiskasvatuksen henkilöstölle.

Sitten se (tuki) jotenki katkeaa, että ei oikein tiiä koska se päättyy, että se on semmonen, mikä on omalla tavallaan vaikeutena, et sit saattaa olla että vanhemmilta jossain palaverissa kun kysyy, et onko perhetyö niin ei meillä enää oo, että me ollaan se lopetettu, niin siitä ei tuu sillä tavalla tietoo meille. (H1)

Toteutuneen yhteistyön muotoina mainittiin lapsen tuen suunnittelun palaverit, verkostopalaverit ja yhteiset varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelut eli vasukeskustelut (kuvio 2). Joissakin palaverissa oli laadittu perheelle tavoitteita yhteistyössä. Useimmissa tilanteissa varhaiskasvatuksesta oli pyydetty perhetyön työntekijää mukaan yhteiseen palaveriin lapsen asioihin liittyen, kun tiedettiin, että perhe oli lapsiperheiden perhetyön asiakas. Kokemuksia oli myös siitä, että kolmas osapuoli, kuten lastensuojelu, perheneuvola tai lasten kuntoutuspalvelut olivat tehneet yhteistyöaloitteen ja mukana olivat sekä varhaiskasvatus että perhetyö. Lisäksi kokemusta oli toimintatavasta, jossa varhaiskasvatuksesta oli pyydetty perhetyön työntekijä kertomaan vanhemmille palveluitaan yhteiseen palaveriin, minkä myötä perheestä tuli perhetyön asiakas.

Tää viimeisin kokemus, jossa se perhetyön työntekijä kutsuttiin siihen palaveriin mukaan, et hän ite kertoo, kun hän on kuunnellu minkälaiset haasteet lapsilla on ja mitähän he vois tarjota tähän ja konkreettisesti kertoo sen... ja hän oli just se työntekijä, joka sinne perheeseen meni, et siinä ei enää mikään vaihtunu, et vanhempi näki tän ihmisen ja minkälainen tää on... et se silleen tuntuis ihan järkevältä toimintatavalta. (H3)

Edellisen esimerkin perhe oli konsultoivan erityislastentarhanopettajan kertoman mukaan ollut hyvin tyytyväinen kyseiseen toimintatapaan ja saamaansa tukeen. Muita yhteistyön vaikuttavuuteen liittyviä kommentteja haastatteluissa ei tullut, mutta konsultoivat erityislastentarhanopettajat kertoivat kuulleensa asiakkailta ainoastaan positiivisia kokemuksia saamastaan perhetyön tuesta.

Yleisesti asiakkaan roolin monialaisessa yhteistyössä nähtiin muuttuneen vuosien aikana. Monialaisen yhteistyön nähtiin aiemmin olevan asiakirjatyöskentelyä ammattilais-

ten kesken. Nykyään vanhemmat ovat aina mukana yhteisissä palavereissa, joissa on myös laaja-alaisesti muita yhteistyökumppaneita. Näin ollen yhteistyön on koettu lähentyneen asiakasta.

Päiväkodinjohtajan aktiivisuudella ja aloitteellisuudella oli koettu olevan vaikutusta varhaiskasvatuksen ja perhetyön yhteistyön syntymiseen. Myös johtajan monialaisen osaamisen oli koettu vaikuttaneen yhteistyön syntymiseen.

Mitä tutumpaa se on päiväkodinjohtajalle, moniammatillinen tai monialainen työ ja semmonen matalan kynnyksen apu, niin silloin on johtajalla mielenkiintoa tietää niistä käytännöistä, jos on muuttunu niin hän ottaa ne selvälle, et se on luontevampaa silloin. [...] On selkeesti johtajia, joitten taloissa asiakasperheet saavat avun... se havaitaan se apu aikaisemmin ja sitten osataan kauheen kivasti ohjata. (H1)

Lapsen osallisuuden ei juurikaan nähty toteutuneen yhteistyössä lapsiperheiden perhetyön kanssa. Yhteistyötä on tehty lapsen edun nimissä, mutta aikuisten kesken. Yksi haastateltavista muisti tapauksen, jossa lapsi oli pyydetty yhteiseen palaveriin mukaan kertomaan kokemuksistaan perhetyöstä.

8.3 Monialaisen yhteistyön kehittäminen

Varhaiskasvatuksen ja lapsiperheiden perhetyön monialaisen yhteistyön edellytyksiä ovat asiakaslähtöisen yhteistyötarpeen tunnistaminen, yhteistyötahdon syntyminen, ammatillisten rajojen ylittäminen ja asiantuntijuuden yhteinen rakentaminen. Nämä edellytykset ja niihin kuuluvat osa-alueet käyvät ilmi kuviosta 3. Osa-alueisiin on syvennytty seuraavissa kappaleissa.

Kuvio 3. Varhaiskasvatuksen ja lapsiperheiden perhetyön monialaisen yhteistyön kehittäminen

8.3.1 Asiakslähtöisen yhteistyötarpeen tunnistaminen

Perheiden tarpeiden muuttumisen ja nykyajan aiheuttamien haasteiden nähtiin luovan tarvetta vanhempien ohjaamiseen. Esimerkkinä nykyajan haasteista mainittiin lapsen tablettitietokoneiden ja älypuhelimien käytön rajoittamiseen liittyvät pulmat. Myös joidenkin perheiden kohdalla lähiverkoston puuttumisen epäiltiin aiheuttavan palvelujen tarvetta perheille. Varhaiskasvatuksen rooli perheen tuen tarpeen huomaamisessa todettiin merkittäväksi. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tulee olla kiinnostunut perheiden asioista ja nähdä perheen hyvinvointi kokonaisuudessaan.

Tää kokonaisuus pitäis ymmärtää, ei oo tarkoitus ollakaan terapeutteja ja psykologeja tai sosiaalityöntekijöitä mut se kokonaisuus niinku nähdä oikeasti, se perheen hyvinvointi, se on musta tärkeä ja hieno juttu että sitä nostetaan, miten se koko perhe ja se lapsi voi. (H1)

Haastatteluissa nousi erityisesti esille monikulttuuristumisen aiheuttamat tarpeet ja niiden huomioiminen yhteistyössä. Haastateltavat kertoivat, että kieli asettaa omat haasteensa yhteistyölle ja tämä voi aiheuttaa vanhemmille väärinymmärryksiä lapsen asioita käsitellessä. Lapsiperheiden perhetyö palveluna ei välttämättä ole monikulttuurisille

perheille tuttu ja voi sen vuoksi aiheuttaa vastustusta perheessä. Tämän takia perhetyön tiedotteita tulisi olla tarjolla lisäksi ainakin englanninkielisinä.

Huolen puheeksiotto ja siihen liittyvät hankaluudet varhaiskasvatyksiköissä nousivat haastatteluista yhdeksi syyksi sille, että yhteistyöaloitteita yhdessä asiakkaan kanssa lapsiperheiden perhetyöhön tehdään konsultoitvien erityislastentarhanopettajien kokemuksen mukaan vähän. Puheeksiotto voi olla vaikeaa, koska varhaiskasvatuksen henkilöstö ei tiedä, kuinka silloin tulisi toimia, kun perheen tuen tarve nousee esille. Toisaalta saatetaan myös kokea, että perheiden haasteet eivät kuulu varhaiskasvatukseen.

Kyl meillä vielä on paljon päivähoidon työntekijöitä, jotka mielellään ei ota puheeksi näitä asioita, nää ei kuulu meille, nää on niiku perheen asioita, nää on sosiaalityön asioita... siellä välillä kuulee näiltä vanhoilta pedagogeilta että mehän ei mitään sosiaalityötä olla... koska ei me sitä ollakaan mutta me ollaan se joka ollaan perheitten kanssa eniten ja me ollaan se, jotka huomaa ja meidän pitää olla kiinnostuneita siitä. (H1)

Haastateltavien mielestä perheen mukanaolo yhteistyössä on hyvä ja reilu käytäntö ja tiedonkulun varhaiskasvatuksen ja perhetyön välillä tulee tapahtua vanhempien luvalla. Tiedon siirtymisen perhetyöstä varhaiskasvatukseen nähtiin olevan suositeltavaa, mutta sen tulee tapahtua luottamuksellisesti asiakkaan ehdoilla.

8.3.2 Yhteistyötahdon syntyminen

Yhteistyölle varhaiskasvatuksen ja lapsiperheiden perhetyön välillä nähtiin olevan tarvetta. Haastatteluissa pohdittiin, että yhteistä keskustelua perhetyön kanssa tarvitaan, jotta tiedettäisiin mihin kohtaan perhetyötä tulisi kohdentaa. Toisaalta yhteistyölle nähtiin tarvetta myös varhaiskasvatuksen ja lapsiperheiden perhetyön välisen rajan selkeyttämiseksi:

Nii kun sitä työtä on aika lailla siellä päiväkodissakin, ni tavallaan se työnjako, et mikä on se perheen tuki ja mikä on se lapsen tuki ja miten ne kohtaa ja mistä voitais saada enemmän tukea sinne perheelle, ni sitte jäis voimavaroja ja aikaa enemmän siihen lapsityölle [...] että tarviis sitä yhteistyötä siihen miettimään missä menee se raja. (H3)

Haastateltavat näkivät lapsiperheiden perhetyölle olevan paljon tarvetta ja uskoivat sen olevan merkittävä apu monille perheille. Erityisesti ennaltaehkäisevän, kotiin viedyn, matalan kynnyksen avun tarjoaminen perheille olisi tärkeää ja sille nähtiin olevan suur-

ta tarvetta. Ennaltaehkäisevän työn tarjoaminen olisi merkittävää, jotta perheistä ei tulisi asiakkaita toiselle rajapinnalle.

Haastatteluissa nousi yhteistyöstä puhuttaessa säännöllisyyden tavoite. Säännöllisyyden puute on hankaloittanut yhteistyötä nykyisellään, mutta säännöllisten tapaamisten avulla yhteistyön tiivistyminen ja jatkuvuus nähtiin mahdollisena. Säännölliset tapaamiset edistäisivät myös sitä, että varhaiskasvatuksen työntekijöille tulisi perhetyön tarjoama palvelu paremmin mieleen silloin, kun perheen tuen tarve nousee esille.

Myös tuttuuden merkitystä yhteistyön edistäjänä korostettiin. Yhteistyön nähtiin olleen helpompaa aiemmin, kun perhetyössä työskenteli ennestään tuttu ihminen. Kynnys yhteydenottoon oli matalampi, koska kumppanilla oli kasvot ja nimi. Ratkaisuksi tähän ehdotettiin aika ajoin järjestettävää kasvot tutuksi -tapahtumaa, jossa kaupungin eri toimijat voisivat esittäytyä toisilleen.

8.3.3 Ammatillisten rajojen ylittäminen

Haastatteluista kävi ilmi, että lapsiperheiden perhetyö sekoittuu edelleen usein lastensuojeluun niin työntekijöillä kuin perheilläkin. Erityisesti sekoittumista tapahtuu Espoon tehostettuun perhetyöhön. Haastatteluissa tuotiin esille, että moniin lapsiperheiden perhetyön asiakkuuksiin liittyy myös lastensuojelu, mikä on yhtenä syynä sekoittumiselle. Tämän vuoksi palvelujen selkeyttämistä ja tiedon lisäämistä tarvitaan.

Haastatteluista nousi suuri tarve lisätä tietoa lapsiperheiden perhetyöstä varhaiskasvatuksessa ja erityisesti varhaiskasvatusyksiköiden henkilöstölle. Tiedon lisäämistä tarvitaan, jotta perhetyö muistuisi työntekijöiden mieleen ja asiakkaille osattaisiin kertoa, millaisiin tilanteisiin perhetyöstä voisi olla apua ja millaista tukea sitä kautta olisi mahdollista saada. Erityisesti monikulttuurisille asiakkaille tulisi selkeästi osata kertoa, mistä lapsiperheiden perhetyössä on kyse. Riittävä tietoisuus perhetyöstä on yksi edellytys myös sille, että matalan kynnyksen palvelu voisi toteutua.

Tiedän että meidän esimiehillekin tästä on puhuttu ja sitten on joitakin yksiköitä joissa on hyvinkin tiedetty et tämmönen on olemassa, niin ehkä sellasta tiedon lisäämistäkin edelleen tarvittais ja jotenkin selkeätä ja konkreettista käsitystä siitä, että mihin kaikkiin arkisiin tilanteisiin tästä voisi olla apua ja hyötyä... [...] miten sitä pystyttäis saamaan ihan meidän perustyöntekijöiden tietoon, että he pystyis vaikka jossakin vasukeskusteluissa, et tulis yhtäkkiä mieleen et olisko tällaisesta apua teidän perheelle. (H2)

Tiedonvälittämisen kanavana varhaiskasvatuksessa haastatteluista nousi esille Espoon intranetistä löytyvä Vaahteraportaali, josta löytyy tietoa tarjolla olevista palveluista ja ohjeita palveluihin ohjaamisesta. Myös lapsiperheiden perhetyön osalta sinne kaivattaisiin selkeää kuvausta. Espoon kokoisessa kaupungissa tiedottamisen sujuminen nähtiin tärkeänä. Tietojen tulisi olla haastateltavien mielestä Vaahteraportaalista selkeästi ja helposti löydettävissä kiireessäkin. Työntekijöiden perehdyttäminen sen käyttöön olisi tärkeää, jotta kaikki varhaiskasvatuksessa työskentelevät tietäisivät, mistä tietoa palveluista on löydettävissä. Toisaalta tiedon etsimisen nähtiin olevan myös jokaisen työntekijän omasta aktiivisuudesta kiinni.

Haastatteluissa tuotiin esille, että lapsiperheiden perhetyön tiedotteita on toimitettu päiväkoteihin ilmoitustauluille sitä varten, että perheet voivat itse halutessaan ottaa tiedotteen ja olla yhteydessä perhetyöhön. Konsultoivien erityislastentarhanopettajien mielestä ainakin päiväkotien esimiehillä tulee olla riittävä tietoisuus lapsiperheiden perhetyöstä. Myös lastentarhanopettajien vastuu nousi esille erityisesti varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden uudistamisen myötä, kun vain lastentarhanopettajat käyvät varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluja huoltajien kanssa.

Lapsiperheiden perhetyön palveluista tiedottamista perheille tulisi haastateltavien mielestä lisätä, muutenkin kuin varhaiskasvatuksen kautta. Markkinoinnin tulisi tapahtua selkokielellä ja perhetyötä tulisi esitellä avoimesti ja jokapäiväisesti, jotta se ei tuntuisi perheille niin "isolta jutulta". Haastateltavien mukaan kaupunkitasoinen tiedottaminen palveluista etenkin muutosvaiheessa olisi tärkeää. Tietojen tulisi löytyä helposti ainakin kaupungin internet-sivuilta ja kirjastoista.

Jotta lapsiperheiden perhetyö tulisi tutuksi niin varhaiskasvatuksen työntekijöille kuin asiakkaillekin, konsultoivat erityislastentarhanopettajat ehdottivat sen jalkautumista varhaiskasvatukseen. Jalkautumisen uskottiin tukevan yhteistä puhetta sekä selkiyttävän rooleja ammattilaisten välillä. Mitä vähemmän on yhteistä rajapintaa palveluiden välillä, sitä enemmän ilmenee hämmennystä siitä, kuka tekee mitäkin.

Haastateltavilla oli jonkin verran kokemusta lapsiperheiden perhetyön työntekijän kutsumisesta päiväkodin pedagogiseen tiimiin mukaan ja sitä ehdotettiin yhtenä jalkautumisen tapana. Tällainen yhteistyö edistäisi haastateltavien mielestä päiväkodeissa työskentelevän henkilöstön tietoisuutta palveluista ja kyseinen vaihtoehto tulisi arjen työssä paremmin mieleen. Myös lapsiperheiden perhetyön työntekijän kutsumista päi-

väkodin vanhempainiltaan esittelemään palvelua ehdotettiin, jolloin tiedottamista tapahtuisi yhtä aikaa niin perheille kuin varhaiskasvatuksen henkilöstöllekin.

Haastatteluissa nousi esille myös ajatus lapsiperheiden perhetyön työntekijän kutsumisesta konsultointina päiväkotiin samalla tavoin kuin konsultoivat erityislastentarhanopettajatkin käyvät päiväkodeissa. Samalla varhaiskasvatuksen ja perhetyön työntekijät tulisivat toisilleen tutuiksi.

Mä toivoisin, että jonkun verran lapsiperhetyö ehkä näkyis siellä varhaiskasvatuksessakin, et se ois vielä lähempänä aina välillä joitain päiviä tai muuta, et vähän samalla lailla kuin tää meidän kelton työkin, niin se voi käydä jotenki olemassa siellä päivähoidossa ja sillä tavalla tulla tutuksi. [...] Just tällainen konsultoiva malli, samalla lailla, kun on näitä päivähoidon psykologeja tai muitaki että ne käy siellä tarvittaessa, johon voi ottaa helposti yhteyttä ja joka on lähellä. (H1)

Lisäksi haastatteluissa keskustelua herätti varhaiskasvatuksen omat perhetyöntekijät, joita työskentelee joissakin kunnissa. Tällaisen mallin etuna nähtiin se, että päiväkodista voitaisiin esitellä tietty työntekijä perheelle, jonka apua ja tukea perheen olisi mahdollista saada. Toisaalta mallin uhkana nähtiin se, että ammattilaiset toimisivat vain ”omissa piireissään” asiakkaan unohtaen.

8.3.4 Asiantuntijuuden yhteinen rakentaminen

Konsultoivan erityislastentarhanopettajan rooli nähtiin tärkeänä yhteistyön ja verkostojen luomisessa. Tulevan muutoksen konsultoitujen erityislastentarhanopettajien työnkuvassa ennustettiin edesauttavan verkostoyhteistyötä ja tiedon viemistä perhetyöstä perheille. Tärkeänä nähtiin myös, että tietoa yhteistyön kehittämiseen liittyen kerättäisiin myös päiväkotien henkilöstöltä, jotka tekevät ruohonjuurityötä perheiden kanssa.

Tärkeintähän mun mielestä on myös kuulla sieltä, mitä siellä päiväkodissa ajatellaan. Ne tekee sitä ruohonjuurityötä, ne kohtaa sen perheen, et mikä heidän näkemyksensä on tästä asiasta... [...] et miten päiväkodinjohtaja, miten henkilökunta näkee ja saada myös sieltä sitä, miten toivois että sitä tiivistettäis. Mitkä ne on ne asiat, mitä he haluaa tietää ja mistä he ei tiedä niiku ollenkaan. (H2)

Toisaalta myös perhetyön rooli nähtiin merkittävänä yhteistyön alkuun saattamiseksi. Perhetyö voisi ehdottaa perheelle yhteistyön laajentamista ja tiedonsiirtoa myös varhaiskasvatukseen, jotta yhteisten tavoitteiden laatiminen esimerkiksi osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelua olisi mahdollista. Pohdintaa oli myös siitä, että

yhteistyön varhaiskasvatuksen kanssa tulisi kuulua asiakkaan suostumuksesta perhetyön perustyöhön silloin, kun asiakasperheen lapsi on varhaiskasvatuksessa.

Neuvolan rooli osana yhteistyön syntymistä ja sujuvuutta nousi haastatteluiden perusteella merkittäväksi, sillä neuvolasta oletettiin tehtävän perheiden ohjauksia lapsiperheiden perhetyöhön. Tämän oletettiin vaikuttavan myös varhaiskasvatuksesta perhetyöhön tehtyjen yhteydenottojen vähäisyyteen, koska perhetyöhön ohjaamisen on ajateltu kuuluvan neuvolalle. Kuitenkin varhaiskasvatuksen ja neuvolan välinen yhteistyö nähtiin tärkeänä perheen tukemisessa ja kaikkien perhettä tukevien tahojen tulisi olla tietoisia toisistaan ja puhaltaa yhteen hiileen.

Tiedon siirtymisen perheen saamasta lapsiperheiden perhetyön tuesta varhaiskasvatukseen nähtiin tärkeänä, vaikka tiiviimpää yhteistyötä ei perheen asioissa olisikaan. Varhaiskasvatuksen henkilöstön huolta voisi huojentaa sillä, että tiedettäisiin perheen saavan apua lapsiperheiden perhetyöstä. Tällöin varhaiskasvatuksessa voitaisiin keskittyä omaan perustyöhön ja luottaa siihen, että perhe saa tarvitsemaansa tukea muualta.

Ja juuri se, että se tieto esimerkiksi sinne ryhmän työntekijöille, et tällä perheellä on näitä tukiverkkoja, oli ne sit ihan mitä tahansa, niin on se tosi tosi tärkeä, koska niin kauan kun ei ole tietoo siitä, niin kyl meidän työntekijät on tunnollisia työntekijöitä ja kantaa ihan hirveen suurta huolta sitte esimerkiksi perheen kokonaisuuskokorisamisesta ja tämmösestä ja sit on hankala ehkä keskittyä siihen omaan perustyöhönsä, kun joutuu ajattelemaan, et no mitä tää tarkoittaa tän perheen kannalta kokonaisuutena, ja sitte taas se helpottaa kun voi selkeesti ajatella, et okei nyt mä hoidan tän oman osuuteni ja sitten on muita työntekijöitä jotka huolehtii siitä... (H2)

Konsultoivat erityislastentarhanopettajat toivoivat perhetyöltä aktiivisuutta pohtia yhdessä perheen kanssa, kenen olisi hyvä tietää siitä, että perhe saa perhetyön tukea ja kannattaisiko asiasta kertoa esimerkiksi varhaiskasvatuksessa.

Mut tuleeko siihen myöskin se, että jos se perhetyö on siellä perheessä ja he toimii niinku näin... niin onko edes mahdollista jotenki edes siitä näkökulmasta lähtee miettimään, et kenelle kaikille tästä pitäis informoida, et kenelle kaikille tää niin sanotusti kuuluu... (H2)

Haastatteluista nousi esille merkittävänä yhteistyön haasteena yhteistyörakenteiden puuttuminen varhaiskasvatuksen ja lapsiperheiden perhetyön väliltä. Yhteistyön hankaluuksien todettiin osaltaan johtuvan rakenteiden ja yhteistyökäytäntöjen puutteesta ja erilaisten käytäntöjen nähtiin hankaloittavan yhteistyötä. Yhteisillä, kaikille osapuolille

tutuilla rakenteilla voitaisiin myös vaikuttaa yhteistyön tiivistymiseen. Yhteistyön todettiin tarvitsevan rakenteen, se ei pysy ilmassa pelkästään henkilöiden varassa. Rakennetta tai toimintamallia kaivattiin esimerkiksi sellaiseen tilanteeseen, jossa perheessä huomataan olevan tuen tarvetta.

Kyl mä ajattelen niin, et pitäis olla joku semmonen rakenne, että jos me huomataan, et tämmöstä tää perhe vois tarvita niin silloin aina vaikka neuvolan terveydenhoitaja pyydetään mukaan siihen keskusteluun päiväkodille ja sit siitä lähettään eteenpäin, tai pyydetään sieltä lapsiperheiden perhetyöstä työntekijä mukaan keskusteluun ja siinä niinku avoimesti, joku semmonen rakenne et sit me toimitaan näin. Et täs olis nyt tää toimintamalli ja täl me lähetään nyt menemään.
(H2)

Esimerkkinä yhteistyörakenteesta mainittiin syömishäiriöisten lasten työryhmä, jossa tehdään monialaista yhteistyötä syömishäiriöisten lasten osalta. Espoon Lasten kuntoutuspalvelujen esimerkin myötä yhteistyömallit nähtiin hyviksi tavoiksi toteuttaa yhteistyötä, kuten on tehtykin juuri syömispulmien ja tarkkaavuuden pulmien kanssa.

Toinen ajatus rakenteellisen yhteistyön lisäämisestä oli lapsiperheiden perhetyön kutsuminen mukaan Triangeliin, jonka kautta yhteistyötä tehdään säännöllisesti varhaiskasvatuksen, kuntoutuspalveluiden, neuvolan ja perheneuvolan kanssa. Näin uuden rakenteen keksiminen ei olisi tarpeen, vaan voitaisiin hyödyntää jo olemassa olevaa rakennetta. Triangelin oli koettu tiivistäneen yhteistyötä siinä mukana olevien yhteistyökumppaneiden kanssa.

9 Johtopäätökset

Konsultoivien erityislastentarhanopettajien kokemukset monialaisesta yhteistyöstä lapsiperheiden perhetyön kanssa olivat vähäisiä ja liittyivät lähinnä yksittäisten yhteisten asiakkaiden tilanteisiin. Yhteistyö oli toteutunut monialaisissa palavereissa yhteisten asiakkaiden osalta ja konsultoivat erityislastentarhanopettajat kokivat varhaiskasvatuksen olleen aloitteellinen osapuoli yhteistyön toimeenpanossa. Tämä voi johtua siitä, että varhaiskasvatuksen rooli perheen tuen tarpeen huomaamisessa nähtiin merkittävänä ja lapsiperheiden perhetyötä pidettiin tärkeänä apuna perheille. Toteutuneeseen monialaiseen yhteistyöhön oltiin tyytyväisiä, mutta kaikinensa sitä pitäisi olla konsultoivien erityislastentarhanopettajien mielestä enemmän ja säännöllisesti.

Tulosten mukaan lapsen osallisuus ei ollut juurikaan toteutunut varhaiskasvatuksen ja lapsiperheiden perhetyön yhteistyössä. Lapsen osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja painotetaan uusissa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, ja monialaista yhteistyötä toteuttaessa sekä lasta koskevia päätöksiä tehtäessä lapsen mielipide tulee selvittää lapsen ikä- ja kehitystaso huomioiden. Tästä yhtä mieltä ovat sekä varhaiskasvatustaki että sosiaalihuoltolaki. Lapsen osallisuuden toteutumiseen yhteistyötä toteutettaessa tulisi siis ehdottomasti kiinnittää huomiota jatkossa aiempaa paremmin, jotta monialainen yhteistyö saavuttaisi lakien vaatimukset.

Konsultoivien erityislastentarhanopettajien kokemus monialaisen yhteistyön vähäisyydestä tuotti runsaasti yhteistyöhön liittyviä haasteita ja niistä nousseita kehittämistarpeita. Yhtenä merkittävänä haasteena nousivat puutteelliset tiedot lapsiperheiden perhetyön palveluista. Haastatteluista kävi ilmi, että lapsiperheiden perhetyö oli konsultoivien erityislastentarhanopettajien tietoisuudessa, mutta työtä ja sen sisältöjä tunnettiin melko huonosti. Tähän lienee vaikuttanut yhteistyön vähäinen määrä. Hiljattain ennen haastatteluja Espoossa oli tapahtunut organisaatiomuutos, jonka myötä perhetyöstä tuli perhesosiaalityön palvelua. Konsultoivilla erityislastentarhanopettajilla oli heikosti tietoa kyseisestä muutoksesta. Haastatteluissa tuotiin esille myös lapsiperheiden perhetyön sekoittuminen tehostettuun perhetyöhön niin ammattilaisilla kuin asiakkailakin. Jos konsultoivilla erityislastentarhanopettajilla on tiedonpuutetta ja sekoittumista eri palveluiden suhteen, on sitä oletettavasti vielä enemmän varhaiskasvatuksen kentällä toimivilla päiväkodinjohtajilla, lastentarhanopettajilla ja lastenhoitajillakin. Perheen ohjaaminen tuen piiriin on mahdotonta, jos tarjolla olevia palveluita ja niiden mahdollisuuksia auttaa ei tunneta. Samankaltaisia tuloksia saatiin myös Terveyden ja hyvinvoinnin lai-

toksen tutkimuksesta, jossa todettiin palveluiden kohdentamisen, yhteensovittamisen ja yhteistyön vaikeutuneen palveluntuottajien puutteellisesta toistensa palveluiden tuntemisesta. (Halme ym. 2014: 102.)

Huolen puheeksiottoon liittyvät hankaluudet varhaiskasvatuksessa ovat haastatteluiden perusteella saattaneet vaikuttaa yhteistyöaloitteiden tekoon perhetyöhön yhdessä perheen kanssa. Mikäli huolta ei oteta perheen kanssa puheeksi, yhteistyö ei voi edetä eikä asiakaslähtöistä yhteistyötarvetta tunnisteta. Määttä ja Rantala (2016: 171) esittävät näkökulman ammatillisesta pelon tunteesta, joka voi ilmetä tilanteessa, jossa työntekijä ei voi etukäteen tietää, miten vanhemmat suhtautuvat asiaan. Huomionarvoista kuitenkin on, että huomattuaan tarvetta esimerkiksi perhetyölle sosiaalihuoltolaki (1301/2014 §35) velvoittaa varhaiskasvatuksen ammattihenkilön ohjaamaan sosiaalihuollon ilmeisessä tarpeessa olevan henkilön hakemaan sosiaalipalveluja tai olemaan itse asiakkaan suostumuksella yhteydessä sosiaalihuoltoon. Täten siis puheeksioton hankaluudet eivät saisi olla esteenä asian esiin nostamiselle perheen kanssa.

Konsultoivat erityislastentarhanopettajat näkivät tarvetta yhteistyölle lapsiperheiden perhetyön kanssa ja pitivät tärkeänä perhetyön ja sen kaltaisen ennaltaehkäisevän avun tarjoamista lapsiperheille. Säännöllisen, tiiviin yhteistyön tavoite sekä yhteistyökumppanin tuttuus vaikuttavat yhteistyötahdon syntymiseen. D'Amour ja kumppanit (2005: 118–119) viittaavat myös yhteistyötahtoon kumppanuuden (*partnership*) käsitteellä, tarkoittaen sillä avointa kommunikaatiota, keskinäistä luottamusta ja kunnioitusta sekä yhteisiä tavoitteita. Opinnäytetyön tulosten perusteella keskinäiseen luottamukseen varhaiskasvatuksen ja lapsiperheiden perhetyön välillä on vielä matkaa. Säännöllisellä yhteistyöllä ja tapaamisilla niin yhteistyökumppanin työ kuin henkilötkin tulevat tutuiksi ja keskinäisen luottamuksen on mahdollista syntyä.

Yhtenä keinona tiedon ja tuttuuden lisäämiseksi ehdotettiin, että lapsiperheiden perhetyö jalkautuisi silloin tällöin varhaiskasvatukseen. Niin ikään Espoossa vuonna 2014 toteutetun Lapset puheeksi -pilotin myötä todettiin, että päiväkodin yhteistyökumppaneiden jalkautuminen päiväkotiin madaltaa kynnyistä konsultoida sekä lisää asiakasohjausta (LOP – lapset puheeksi osaprojektin loppuarviointi 2014). Myös LAPE-muutosohjelmassa yhtenä toimenpidelinjauksena on perhekeskuspalveluiden jalkautuminen varhaiskasvatukseen silloin, kun monialaisessa työssä koetaan tarvittavan lisäasiantuntemusta lapsen tai perheen asioissa (Varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukena 2016). Konsultoitujen erityislastentarhanopettajien

mukaan varhaiskasvatuksessa oltaisiin siis valmiita avaamaan ovet konkreettisestikin, jotta perheiden varhainen tukeminen olisi mahdollista ja monialainen yhteistyö voisi kehittyä lapsiperheiden perhetyön kanssa. Myös kynnys huolen puheeksiottoon voisi madaltua jalkautumisen ja yhteistyökumppaniin tutustumisen myötä.

Konsultoitujen erityislastentarhanopettajien mielestä yhteisillä, kaikille tutuilla yhteistyörakenteilla yhteistyön tiivistyminen ja asiantuntijuuden yhteinen rakentaminen olisi mahdollista. Yhteistyörakenteen kehittämiseksi nähtiin tarvetta. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet esittävät vaatimuksen yhteistyökäytäntöjen ja periaatteiden sopimisesta sosiaalitoimen palvelujen kanssa silloin, kun neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista (Opetushallitus 2016: 53). Espoon varhaiskasvatussuunnitelmassa (2017: 26) todetaan, että kattavat yhteistyörakenteet on luotu neuvolan ja Lasten terapiapalveluiden kanssa, ja monialaista yhteistyötä kehitetään ja arvioidaan yhteistyörakenteissa. Myös haastateltavat mainitsivat näistä rakenteista ja näkivät ne toimivina. Yhteistyörakenteeseen sosiaalipalveluiden kanssa Espoon varhaiskasvatussuunnitelmassa ei ole mainintaa ja se vaikuttaa puuttuvan myös opinnäytetyön tulosten perusteella.

Monialaisen yhteistyön edellytyksiä ovat Pärnää (2012: 216) mukailleen edellä mainitut asiakaslähtöisen yhteistyötarpeen tunnistaminen, yhteistyötahdon syntyminen, ammattillisten rajojen ylittäminen ja asiantuntijuuden yhteinen rakentaminen. Haastatteluista nousseet kehittämistarpeet ja -ehdotukset toimivat tässä opinnäytetyössä varhaiskasvatuksen ja lapsiperheiden perhetyön monialaisen yhteistyön kehittämisen edellytyksinä varhaiskasvatuksen näkökulmasta katsottuna. Varhaiskasvatuksen ja lapsiperheiden perhetyön monialaisen yhteistyön menestyksellä toteutuminen vaatii säännöllistä yhteistyötä ja sujuvaa tiedonkulkua tukevan rakenteen kehittämistä, tiedon lisäämistä palveluista kaikille osapuolille sekä kummankin osapuolen aktiivista roolia yhteistyön ylläpitämisessä.

Monialaisen yhteistyön kehittämisen tarve on todettu sekä Espoon lapsiperheiden perhetyössä että varhaiskasvatuksessa. Kehittämistä ei kuitenkaan tapahdu itsestään tai yksittäisten henkilöiden toimesta. Yhteistyön perheen asioihin liittyen tulee konsultoitujen erityislastentarhanopettajien mielestä tapahtua aina asiakkaan kanssa ja ehdoilla, ja tänä päivänä monialainen yhteistyö toteutuukin heidän mukaansa siten, että asiakas on mukana. Monialaisen yhteistyön lähtökohtana siis on lapsen ja perheen ja heidän tarpeidensa nostaminen yhteistyön keskiöön. Bronfenbrennerin (1979) ekologista teoriaa

mukaillen yhteistyö lapsen asioissa perheen, varhaiskasvatuksen ja muiden perhettä tukevien tahojen kanssa tapahtuu mesosysteemissä, minkä toimivuuden tärkeyttä tässä opinnäytetyössä on perusteltu. Mesosysteemin on kuitenkin mahdollista toimia vain, mikäli eksosysteemi eli tässä tapauksessa eri organisaatiot tukevat hallinnonrajoja ylittävää yhteistyötä. Eksosysteemin toimintaan niin ikään vaikuttavat makrosysteemissä tehdyt poliittiset päätökset esimerkiksi lapsiperheiden palvelujärjestelmää koskien. (vrt. Bronfenbrenner 1979: 8.) Valtakunnallisessa kehittämistyössä tähdätään monialaisen yhteistyön sujuvampaan toteutumiseen lasten ja perheiden asioissa, joten kehitystyölle pitäisi ainakin sen myötä olla edellytyksiä.

10 Pohdinta

Tässä opinnäytetyössä etsittiin vastauksia siihen, millaista monialaista yhteistyötä varhaiskasvatuksen ja lapsiperheiden perhetyön välillä on tehty ja millaisia kehittämistarpeita yhteistyölle on noussut konsultoivien erityislastentarhanopettajien näkökulmasta. Kokonaisvaltaisempi ymmärrys yhteistyöstä olisi luonnollisesti tavoitettu haastatteleamalla varhaiskasvatuksen edustajien lisäksi myös lapsiperheiden perhetyön työntekijöitä. Tarkoituksena oli kuitenkin vastata työelämän tarpeisiin ja lapsiperheiden perhetyöstä esitetyn toiveen vuoksi tässä opinnäytetyössä keskityttiin tuomaan varhaiskasvatuksen näkökulma esiin.

Asiakkaan keskeinen rooli osana monialaista yhteistyötä korostui haastateltavien puheissa. Huomioitavaa on, että osa haastatteluissa nousseista kehittämissuhteista liittyi työntekijöiden välisen yhteistyön kehittämiseen (esimerkiksi lapsiperheiden perhetyön työntekijän osallistuminen päiväkotien pedagogisiin tiimeihin) ja osa asiakkaan kanssa tehtävään yhteistyöhön (esimerkiksi yhteiset palaverit päiväkodilla lapsen huoltajien kanssa). Kehittämissuhteiden erottelulle ei tässä opinnäytetyössä kuitenkaan nähty tarvetta, sillä kaiken yhteistyön kehittämisen pohjalla oli yhteisten asiakkaiden tarpeet.

Haastatteluissa esiintyi nimikkeiden suhteen jonkin verran sekavuutta. Haastateltavat puhuivat vaihdellen perhetyöntekijöistä, sosiaalityöntekijöistä ja lapsiperhetyöntekijöistä yhteistyöstä kertoessaan. Tästä voidaan päätellä, ettei heillä ollut varmaa tietoa, mitä ammattinimikettä edustaneen henkilön kanssa he olivat asioineet yhteistyötä tehdessään. Haastattelukutsussa ja etukäteen toimitetussa ryhmähaastattelun teemarungossa käytettiin lapsiperheiden perhetyön käsitettä. Kaikissa haastatteluissa konsultoivat erityislastentarhanopettajat täsmensivät, olihan opinnäytetyössä kyse siis neuvolan perhetyöstä. Joku muisteli kuulleensa myös Konsti-perhetyöstä ja pohti, miten se eroaa neuvolan perhetyöstä. Perhetyön rinnalla puhuttiin aika ajoin myös lastensuojelusta, joka vaikutti olleen mukana monissa yhteistyöprosesseissa. Haastattelutilanteissa täsmennettiin haastattelijan toimesta lapsiperheiden perhetyön olevan sosiaalihuoltolain mukaista palvelua, mutta eri palveluiden sekoittuminen konsultoivien erityislastentarhanopettajien puheissa oli mahdollista, ja tämä on syytä ottaa huomioon opinnäytetyön tulosten luotettavuutta pohtiessa.

Espoon lapsiperheiden palveluissa tapahtuneen organisaatiomuutoksen lisäksi haastattelut osuivat ajankohtaan, jolloin konsultoivien erityislastentarhanopettajien työnkuvan ja nimikkeiden uudistusta pohdittiin. Tämä oli tiedossa jo haastattelukutsuja lähetettäessä ja siksi haastatteluista varattiin aikaa myös tulevaisuuden pohdinnalle, vaikka opinnäytetyössä kiinnostus kohdistuikin toteutuneeseen yhteistyöhön. Tulevaan muutokseen suhtauduttiin haastatteluiden perusteella toiveikkaasti ja sen oletettiin edistävän myös monialaisen yhteistyön toteuttamista muiden palveluntarjoajien ja perheiden kanssa. Muutokset työolosuhteissa ja työssä aiheuttavat kuitenkin aina myös epävarmuutta ja epäilyä, minkä vuoksi tämänkin olosuhteen huomioonottaminen opinnäytetyön tuloksia luettaessa on tarpeellista.

Tuleva muutos konsultoivien erityislastentarhanopettajien työssä saattoi vaikuttaa ryhmähaastatteluiden osallistumishalukkuuteen. Haastattelukutsut esitettiin kaikille viidelle palvelualueelle Espoossa, mutta kahdelta alueelta kieltäydyttiin osallistumisesta. Toiselta alueelta syyksi ilmoitettiin kevään työtilanne, toiselta ei syytä annettu. Myös ryhmähaastattelu haastattelumuotona on saattanut osaltaan vaikuttaa osallistumishalukkuuteen. Toteutuneista haastatteluista aikataulujen sopiminen useamman haastateltavan kanssa sujui yllättävän helposti ja vain yhtä haastattelua jouduttiin siirtämään, kun ajankohta ei sopinutkaan kaikille. Keskustelu haastatteluissa oli luontevaa ja haastateltavat auttoivat toisiaan muistamaan erilaisia asioita, jotka ehkä yksilöhaastatteluissa olisivat jääneet kuulematta. Haastateltavien ollessa tuttuja toisilleen keskustelut olivat vilkkaita ja niistä sai vaikutelman, että haastateltavat tohtivat tuoda asiansa rajoituksetta esille muiden kuullen. Näin ollen ryhmähaastatteluiden tuottaman aineiston voidaan olettaa olevan rikkaampi kuin mitä yksilöhaastatteluilla olisi tässä tapauksessa saatu. Kaiken kaikkiaan ryhmähaastattelut olivat hyvä tapa kerätä aineistoa tähän opinnäytetyöhön, vaikka se saattoikin rajoittaa osallistujien määrää.

Tämän opinnäytetyön tuloksia voidaan hyödyntää monialaisen yhteistyön kehittämässä Espoon suomenkielisen varhaiskasvatuksen ja lapsiperheiden perhetyön välillä. Ne auttavat suuntaamaan huomiota niihin asioihin, jotka ovat olleet varhaiskasvatuksen näkökulmasta yhteistyön haasteena ja vaativat erityisesti kehittämistä. Lapsiperheiden perhetyössä oli koettu, että yhteistyö varhaiskasvatuksen kanssa oli toteutunut yksittäisten yhteisten asiakkaiden kohdalla, mutta yleisesti ottaen yhteistyötä ei oltu suunniteltu ja pohdittu yhdessä. Konsultoivat erityislastentarhanopettajat toivat haastatteluissa esille samankaltaisia kokemuksia. Yhteistyön vähäisyyden ja siihen liittyvien hankaluuksien vuoksi kehittämistarpeita ja -ehdotuksia nousi haastatteluista runsaasti.

Monien haasteiden koettiin johtuneen yhteistyörakenteen puutteesta, jonka kehittäminen nähtiin edellytyksenä yhteistyön onnistumiselle. Toimivan rakenteen ja yhteisesti sovittujen toimintamallien myötä tiedonkulkukin voisi helpottua. Espoon kaupungilla on luotu toimiva rakenne ainakin varhaiskasvatuksen ja Lasten terapiapalveluiden välille, joten esimerkki yhteistyön kehittämiseksi löytyisi läheltä.

Lapsiperheiden perhetyön jalkautumisen tarvetta ja mahdollisuuksia varhaiskasvatukseen on opinnäytetyön tulosten myötä syytä selvittää Espoossa. Myös jalkautumisen tavoite tulee kirkastaa, eli halutaanko jalkautumisella helpottaa ensisijaisesti palvelun tunnettuuden lisäämistä perheille vai onko tarvetta tehdä perhetyötä palveluna tutummaksi varhaiskasvatuksen henkilökunnalle, jolloin heidän valmiutensa ohjata perheitä perhetyöhön kasvaisivat. Alueelliset erot väestön tarpeissa voivat Espoossa olla merkittäviä ja tämän myötä tarve jalkautumiselle voi vaihdella alueittain.

Opinnäytetyön tulosten koskiessa tietyssä kaupungissa toteutunutta yhteistyötä ne eivät sellaisenaan ole yleistettävissä laajemmalle. Niiden perusteella voidaan kuitenkin olettaa, että yleisesti varhaiskasvatuksessa on tahtoa yhteistyön kehittämiseksi lapsiperheiden perhetyön kanssa ja perheiden tuen tarpeiden huomaaminen varhaiskasvatuksessa nähdään tärkeänä. Tulokset antavat myös runsaasti viitteitä niistä seikoista, joita yleensäkin tämänkaltaisen monialaisen yhteistyön kehittämisessä tulisi huomioida.

Perheiden tuen tarpeiden havaitseminen ja monialaisen yhteistyön taidot varhaiskasvatuksessa ovat parhaillaan valtakunnallisestikin ajankohtaisia puheenaiheita. Keskustelu sosionomi (AMK) -tutkinnon suorittaneista lastentarhanopettajista käy kiivaana Opetus- ja kulttuuriministeriön tilaaman Varhaiskasvatuksen kehittämisen tiekartan vuoksi. Tiekartassa ehdotetaan varhaiskasvatuksen henkilöstörakenteen muuttamista siten, että päiväkotiryhmissä toimisi varhaiskasvatuksen opettajia, varhaiskasvatuksen sosionomeja ja lastenhoitajia. Varhaiskasvatuksen opettajan kelpoisuusehtona olisi kasvatustieteiden kandidaatin tutkinto, johon sisältyvät 60 opintopisteen laajuiset ja varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen opinnot. Varhaiskasvatuksen sosionomeina toimisivat sosionomi (AMK) -tutkinnon suorittaneet, joiden opintoihin sisältyvät 60 opintopisteen laajuiset varhaiskasvatuksen opinnot. Varhaiskasvatuksen opettajia olisi vähintään 40 prosenttia ja sosionomeja sekä lastenhoitajia enintään 60 prosenttia henkilöstöstä. (Karila – Kosonen – Järvenkallas 2017: 86, 88–90.)

Tiekartan mukaan varhaiskasvatuksen opettajan vastuulla olisi varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen kokonaisvaltainen pedagoginen suunnittelu, kehittäminen ja arviointi kasvattajatiimissä. Vastuualueeseen kuuluisi myös moniammatillinen ja verkostoihin liittyvä yhteistyö koulun, terveydenhuollon sekä lasten erityispalveluiden kanssa silloin, kun yhteistyö liittyy lapsen kehityksen ja oppimisen pulmiin. Näissä tapauksissa varhaiskasvatuksen opettajan vastuualueeseen kuuluisi myös yhteistyö perheen kanssa. Varhaiskasvatuksen sosionomi sen sijaan vastaisi moniammatillisesta yhteistyöstä sosiaali- ja terveyspalveluiden ja erityispalveluiden kanssa erityisesti niissä tapauksissa, kun yhteistyö liittyy lapsen elämäntilanteeseen. Sosionomin vastuulla olisi myös tiivis yhteistyö perheiden kanssa lapsen hyvinvoinnin ja keskinäisen verkostoitumisen tukemiseksi. Sosionomin asiantuntijuuteen kuuluisi kunnan ja maakunnan perhepalveluiden verkoston, palveluiden ja toimintatapojen tuntemus sekä perheiden ohjaus tukea tarvitsevilla tilanteilla matalalla kynnyksellä. (Karila ym. 2017: 88.)

Tiekartassa halutaan siis eriyttää varhaiskasvatuksen opettajan ja sosionomin tehtävät ja vastuut toisistaan. Varhaiskasvatuksen sosionomin vastualueet kuulostavat juuri siltä, mitä varhaiskasvatuksessa tämänkin opinnäytetyön tulosten perusteella tarvitaan. Sen kaltaista osaamista päiväkodeissa jo onkin sosionomien toimiessa lastentarhanopettajan tehtävissä, joihin heillä on koulutuksensa puolesta valmiudet. Tiekartan ehdotuksen mukaan jatkossa sosionomeja ei kuitenkaan toimisi kaikissa lapsiryhmissä, mikä vaarantaisi varhaiskasvatuksen tasa-arvoista toteutumista ja asettaisi lapset ja perheet epätasa-arvoiseen asemaan.

Uusien Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden myötä monessa kunnassa vain lastentarhanopettajat käyvät varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelut lapsen huoltajien kanssa. Mahdolliset perheen tuen tarpeet nousevat usein juuri näissä keskusteluissa esille, ja tällöin sosionomin asiantuntijuus on tarpeen. Perheiden tilanteiden ollessa usein monimutkaisia resurssien tuhlaamista tapahtuisi niissä tilanteissa, kun päiväkodissa pohdittaisiin, kuuluuko vastuu moniammatillisen yhteistyön toteuttamisesta varhaiskasvatuksen opettajalle vai sosionomille. Vaarana olisi lisäksi turhien hierarkioiden syntyminen päiväkodeissa sekä entisestään paheneva pula pätevistä lastentarhanopettajista etenkin pääkaupunkiseudulla. Ammattiryhmien erottelua tärkeämpää olisikin tunnistaa ne seikat, joita varhaiskasvatuksessa tulee kehittää ja toteuttaa kehittäminen yhteistyönä valtakunnallisesti niin eri koulutusten kesken kuin alueellisestikin kuntien sisällä.

Espoossa palvelut on organisoitu toimialoittain: varhaiskasvatus kuuluu sivistystoimeen ja lapsiperheiden perhetyö sosiaali- ja terveystoimeen. Palveluiden yhteensovittamista kaupunkiorganisaatiossa tukee Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen kehittämä yhteensovittavan johtamisen malli, jossa tarkastellaan lasten, nuorten ja perheiden palveluja yhtenä kokonaisuutena (Yhteensovittavan johtamisen malli 2013). Perälän ja muiden (2012: 16) mukaan yhteensovittava johtaminen tukee johtajia asiakaslähtöisen palvelutoiminnan kehittämisessä sekä ohjaa sujuvoittamaan toimintaa, lisäämään monialaista johtamista ja vahvistamaan henkilöstön osaamista. Palveluiden organisointi tämänkaltaisen elämänkaarimallin mukaisesti voisi Esboossakin edistää toimialojen välistä monialaista yhteistyötä ja tuottaa asiakaslähtöisempiä palveluja.

Sosiaali- ja terveystoimien uudistus, Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma sekä varhaiskasvatuslain uudistaminen pitävät tällä hetkellä huolen siitä, että lapsiperheiden palvelut ja niiden kehittäminen asiakaslähtöisempään suuntaan pysyvät valtakunnallisen huomion kohteena. Myös lastensuojelutarpeen arvioinnissa tähdätään lapsen ja perheen osallisuuden toteutumista tukevaan monitoimijaiseen arviointiin, jossa eri toimijoita lapsen ja perheen ympärillä verkostoidaan (Petrelius ym. 2016: 5). Monialaisen yhteistyön palveluntarjoajien välillä tulisi sujua saumattomasti asiakkaan ollessa se yksi ja sama. Palveluiden tulisi olla ennaltaehkäiseviä ja tarjota tukea perheille riittävän varhaisessa vaiheessa, jotta ongelmat eivät kasautuisi. Yleisradio uutisoi hiljattain, että viimeaikaisten laskelmien mukaan tuloerot ovat jälleen kasvamassa (Parviainen – Karismo 2017). Odotettavissa siis on, että myöskään lapsiperheitä kohtaavat haasteet eivät tule loppumaan.

Kehittämistyölle on tarvetta, niin valtakunnallisesti kuin Esboonkin tasolla. Mielenkiintoisen jatkotutkimusaiheen tuo Esboossa konsultoitujen erityislastentarhanopettajien työssä tapahtuva muutos ja sen aikanaan mukanaan tuomat seuraukset monialaisen yhteistyön toteuttamiselle. Kuten eräs haastateltavakin ehdotti, myös päiväkodissa toimivan henkilöstön kokemusten ja näkemysten kartoittaminen monialaisen yhteistyön toteuttamisesta perhetyön kanssa olisi hyödyllistä, koska juuri he kohtaavat perheitä päivittäin ja toteuttavat yhteistyötä heidän kanssaan. Lisäksi yhteistyön tarkastelu laadullisen tutkimuksen keinoin varhaiskasvatuksen kanssa toisesta suunnasta eli perhetyön näkökulmasta tuottaisi varmasti hyödyllistä aineistoa monialaisen yhteistyön kehittämistä ajatellen. Ja mikä tärkeintä, yhteistyön keskiössä olevan lapsen ja perheen ääni tulisi saada kuuluviin, jotta palveluita voitaisiin kehittää asiakaslähtöisesti, lapsen edun ensisijaisuus muistaen.

Lähteet

Alasuutari, Pertti 2007. Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.

Anis, Merja 2013. Sosiaalityö ja maahanmuuttajat. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, Anne – Fågel, Stina – Säävälä, Minna (toim.): Olemme muuttaneet – ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto. 147–161.

Barbour, Rosaline 2007. Doing Focus Groups. London: Sage.

Bernheimer, Lucinda P. – Gallimore, Thomas – Weisner, Thomas S. 1990. Ecocultural theory as a context for the individual service plan. *Journal of Early Intervention* 14(3), 219–233.

Bronfenbrenner, Urie 1979. The ecology of human development. Experiments by nature and design. Cambridge: University Press.

Byrnes, Vaughan – O’Riordan, Anne – Schroder, Corinne – Chapman, Christine – Medves, Jennifer – Paterson, Margo – Grigg, Robyn 2012. South Eastern Interprofessional Collaborative Learning Environment (SEIPCLE): Nurturing Collaborative Practice. *Journal of Research in Interprofessional Practice and Education* 2(2), 168–186.

D’Amour, Danielle – Ferrada-Videla, Marcela – San Martin Rodriguez, Leticia – Beaulieu, Marie-Dominique 2005. The conceptual basis for interprofessional collaboration: Core concepts and theoretical frameworks. *Journal of Interprofessional Care*, 19, 116 – 131.

Erikson, Esa – Arnkil, Tom Erik 2012. Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. Oppaita 60. Tampere: Stakes. Saatavana osoitteessa: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90845/URN_ISBN_978-951-33-1792-8.pdf?sequence=1>. Luettu 13.10.2017.

Espoon hyvinvointiraportti 2015-2016 2016. Saatavana osoitteessa: <<http:// espoo04.hosting.documenta.fi/kokous/2017401397-12-1.PDF>>. Luettu 28.9.2017.

Espoon varhaiskasvatussuunnitelma 2017. Saatavana osoitteessa: <<http://www.espoo.fi/download/noname/%7B0CAC7D65-B801-4D7E-9C1F-B296CEF607A4%7D/88501>>. Luettu 28.9.2017.

Espoon varhaiskasvatussuunnitelma – Kestävemmän elämäntavan alkupolulla 2013. Saatavana osoitteessa: <<http://www.espoo.fi/download/noname/%7BAFB7AE5E-7D21-4CF3-8F32-977B2885A83B%7D/42804>>. Luettu 28.9.2017.

Halme, Nina – Perälä, Marja-Leena 2014. Lapsiperheiden huolet ja avunsaanti. Teoksessa Lammi-Taskula, Johanna – Karvonen, Sakari (toim.): Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 216–227.

Halme, Nina – Vuorisalmi, Merja – Perälä, Marja-Leena 2014. Tuki, osallisuus ja yhteistoiminta lasten ja perheiden palveluissa. Työntekijöiden näkökulma. Raportti 4/2014. Tampere: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Saatavana osoitteessa: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/114954/URN_ISBN_978-952-302-110-5.pdf?sequence=1>. Luettu 28.9.2017.

Heino, Tarja 2008. Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämisehdotukset. Stakesin työpapereita 9/2008. Helsinki: Stakes. Saatavana osoitteessa:

<<http://www.stakes.fi/verkkojulkaisut/tyopaperit/T9-2008-VERKKO.pdf>>. Luettu 29.8.2017.

Hirsjärvi, Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula 2010. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Hoppiari, Mari 2014. Moniammatillinen yhteistyö varhaiskasvatuksen kokemana. Pro gradu-tutkielma. Helsingin yliopisto. Saatavana osoitteessa:

<http://www.aikuissosiaalityo.fi/files/3810/Moniammatillinen_yhteistyö_varhaiskasvatuksen_kokemana.pdf>. Luettu 27.4.2017.

Isoherranen, Kaarina 2012. Uhka vai mahdollisuus: moniammatillista yhteistyötä kehittämässä. Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 18/2012. Helsingin yliopisto. Saatavana osoitteessa:

<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/37493/isoherranen_vaitoskirja.pdf>. Luettu 13.10.2017.

Karila, Kirsti 2016. Vaikuttava varhaiskasvatus. Raportit ja selvitykset 2016: 6. Opetushallitus. Saatavana osoitteessa:

<http://www.oph.fi/download/176638_vaikuttava_varhaiskasvatus.pdf>. Luettu 29.8.2017.

Karila, Kirsti – Kosonen, Tuomas – Järvenkallas, Satu 2017. Varhaiskasvatuksen kehittämisen tiekartta vuosille 2017–2030. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:30. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Saatavana osoitteessa:

<<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80221/okm30.pdf>>. Luettu 13.10.2017.

Karila, Kirsti – Nummenmaa, Anna Raija 2001. Matkalla moniammatillisuuteen – kuvauskohteena päiväkotit. Porvoo: WSOY.

Kasvun ja oppimisen tuki varhaiskasvatuksessa – järjestämisen periaatteet 2011. Espoon suomenkielinen varhaiskasvatus. Saatavana osoitteessa:

<<http://www.espoo.fi/download/noname/%7B31BD13D1-0D8C-4E1E-922D-73B37C8886E9%7D/25253>>. Luettu 26.4.2017.

Katajamäki, Erja 2010. Moniammatillisuus ja sen oppiminen. Tapaustutkimus ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveystieteiden osastolla. Tampereen yliopisto. Saatavana osoitteessa:

<<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66639/978-951-44-8152-9.pdf?sequence=1>>. Luettu 10.5.2017.

Katisko, Marja – Kolkka, Marjo – Vuokila-Oikonen, Päivi 2014. Moniammatillinen ja monialainen osaaminen sosiaali-, terveys-, kuntoutus- ja liikunta-alojen koulutuksessa. Malli työssäoppimisen ja ammattitaitoa edistävän harjoittelun toteutusta varten. Raportit ja selvitykset 2014:2. Opetushallitus. Saatavana osoitteessa:

<http://www.oph.fi/download/155899_moniammatillinen_ja_monialainen_osaaminen_sosiaali_terveys_kuntoutus_ja_lii.pdf>. Luettu 11.5.2017.

Kekkonen, Marjatta 2012. Kasvatuskumppanuus puheena. Varhaiskasvattajat, vanhemmat ja lapset päivähoidon diskursiivisilla näyttämöillä. Tutkimus 72/2012. Tampere: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavana osoitteessa: <<https://www.thl.fi/documents/10531/136719/Tutkimus%202012%2072.pdf>>. Luettu 30.8.2017.

Kuittinen, Saija – Isosävi, Sanna 2013. Vanhemmuus ja pienten lasten hoiva eri kulttuureissa. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, Anne – Fågel, Stina – Säävälä, Minna (toim.): Olemme muuttaneet – ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto. 78–95.

Kuorilehto, Ritva 2014. Moniasiantuntijuus sosiaali- ja terveydenhuollon perhetyössä – Monitahoarviointi Q-metodologialla. Oulun yliopisto. Saatavana osoitteessa: <<http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789526203966.pdf>>. Luettu 6.3.2017.

Lainio, Helena 2017. Sosiaaliohjaaja. Espoo. Suullinen tiedonanto 9.5.

Lammi-Taskula, Johanna – Karvonen, Sakari 2014. Johdanto. Teoksessa Lammi-Taskula, Johanna – Karvonen, Sakari (toim.): Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 13–22.

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma 2016. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016:29. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Saatavana osoitteessa: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74904/Rap_ja_muist_29_2016.pdf?sequence=1>. Luettu 13.10.2017.

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma vuosille 2013–2016. Espoo. Saatavana osoitteessa: <http://www.espoo.fi/download/Lasten_ja_nuorten_hyvinvointisuunnitelma_20132016/35a53d58-b576-4271-a97d-73fa876fa918/46795>. Luettu 26.4.2017.

Lastentarhanopettajaliitto 2009. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan asiantuntijuus. Saatavana osoitteessa: <<http://docplayer.fi/17924686-Varhaiskasvatuksen-erityisopettajan-asiantuntijuus-lastentarhanopettajaliitto-2009.html>>. Luettu 9.1.2017.

LOP – lapset puheeksi osaprojektin loppuarviointi 2014. Diaesitys. Espoo.

Lähteenmäki, Suvi 2016. Sosiaaliohjaaja. Espoo. Suullinen tiedonanto 16.12.

Mynarska, Monika – Riederer, Bernhard – Jaschinski, Ina – Krivanek, Desiree – Neyer, Gerda – Oláh, Livia 2015. FAMILIES AND SOCIETIES, WORKING PAPER SERIES 49/2015: Changing families and sustainable societies: Policy contexts and diversity over the life course and across generations: Vulnerability of families with children: Major risks, future challenges and policy recommendations. Saatavana osoitteessa: <<http://www.familiesandsocieties.eu/wp-content/uploads/2015/11/WP49MynarskaEtAl2015.pdf>>. Luettu 10.10.2016.

Määttä, Paula 1999. Perhe asiantuntijana. Erityiskasvatuksen ja kuntoutuksen käytännöt. Jyväskylä: Atena.

Määttä, Paula – Rantala, Anja 2016. Tavallisen erityinen lapsi – Onnistuneen yhteistyön arvoitusta ratkomassa. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Nummenmaa, Anna Raija – Karila, Kirsti 2011. Ammatilliset keskustelut varhaiskasvatuksessa. Helsinki: WSOY.

Opetushallitus 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Määräykset ja ohjeet 2016:17. Saatavana osoitteessa: <http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf>. Luettu 2.10.2017.

Opetus- ja varhaiskasvatuslautakunnan päätöksiä 7.6.2017. Espoon kaupunki, Varhaiskasvatus. Saatavana osoitteessa: <[http://www.espoo.fi/fi-FI/Kasvatus_ja_opetus/Varhaiskasvatus/Opetus_ja_varhaiskasvatuslautakunnan_paa\(121058\)](http://www.espoo.fi/fi-FI/Kasvatus_ja_opetus/Varhaiskasvatus/Opetus_ja_varhaiskasvatuslautakunnan_paa(121058))>. Luettu 8.8.2017.

Oranen, Mikko 2016. Lasten osallisuus. Lastensuojelun käsikirja. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavana osoitteessa: <<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lasten-osallisuus#otsikko2>>. Luettu 16.3.2017.

Paananen, Reija – Gissler, Mika 2014. Hyvinvointi ulottuu yli sukupolvien. Teoksessa Lammi-Taskula, Johanna – Karvonen, Sakari (toim.): Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 208–214.

Parviainen, Aapo – Karismo, Anna 2017. Köyhät köyhtyvät ja rikkaat rikastuvat: Laskelmat todistavat tuloerojen kasvavan. Yle Uutiset. Saatavana osoitteessa: <<https://yle.fi/uutiset/3-9832572>>. Luettu 13.10.2017.

Perhesosiaalityö n.d. Espoon kaupunki, Sosiaali- ja terveystieteiden palvelut. Saatavana osoitteessa: <<http://www.espoo.fi/fi-FI/Lapsiperheet/Pikkulapset/Perhesosiaalityo#contactInfo>>. Luettu 10.5.2017.

Perälä, Marja-Leena – Halme, Nina – Nykänen, Sirpa 2012. Lasten, nuorten ja perheiden palveluita yhteensovittava johtaminen. Opas 19. Tampere: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavana osoitteessa: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90893/THL_OPA019_2012web.pdf?sequence=1>. Luettu 12.10.2017.

Perälä, Marja-Leena – Halme, Nina – Hammar, Teija – Nykänen, Sirpa 2011a. Hajanaisia palveluja vai toimiva kokonaisuus? Lasten ja perheiden palvelut toimialajohtajien näkökulmasta. Raportti 29/2011. Tampere: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavana osoitteessa: <<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/79933/9094a223-2277-48bc-9197-02746d431edd.pdf?sequence=1>>. Luettu 10.10.2017.

Perälä, Marja-Leena – Salonen, Anne – Halme, Nina – Nykänen, Sirpa 2011b. Miten lasten ja perheiden palvelut vastaavat tarpeita? Vanhempien näkökulma. Raportti 36/2011. Tampere: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavana osoitteessa: <<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80090/27f8cf8b-8fa8-402a-b3a0-e26dd8a7ba6d.pdf?sequence=1>>. Luettu 10.10.2017.

Petreljus, Päivi – Tulensalo, Hanna – Jaakola, Anne-Mari – Hietamäki, Johanna (toim.) 2016. Lapsen elämäntilanteen ja tuen tarpeiden lapsikeskeinen, monitoimijainen arviointi. Tietoa lastensuojelun kehittämisen pohjaksi. Työpöytä 33/2016. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavana osoitteessa: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131363/URN_ISBN_978-952-302-749-7.pdf?sequence=1>. Luettu 25.10.2017.

Pärnä, Katariina 2012. Kehittävä moniammatillinen yhteistyö prosessina. Lapsiperheiden varhaisen tukemisen mahdollisuudet. Turun yliopiston julkaisuja. Turun yliopisto. Saatavana osoitteessa:
<<http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/77506/AnnalesC341Parna.pdf?sequence=1>>. Luettu 13.10.2017.

Rantala, Anja 2002. Perhekeskeisyys – puhetta vai todellisuutta? Työntekijöiden käsitykset yhteistyöstä erityistä tukea tarvitsevan lapsen perheen kanssa. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 198. Jyväskylän yliopisto. Saatavana osoitteessa:
<<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/25455/9789513940447.pdf?seq>>. Luettu 3.11.2016.

Rautio, Susanna 2016. Neuvolan perhetyö vanhemmuuden varhaisena tukena ja yhteistyönä. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 550. Jyväskylän yliopisto. Saatavana osoitteessa:
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/49289/978-951-39-6578-5_vaitos23042016.pdf?sequence=1>. Luettu 2.11.2016.

Robson, Colin – McCartan, Kieran 2016. Real world research. Fourth Edition. Wiley.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Annettu Helsingissä 30.12.2014.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2004. Lastenneuvola lapsiperheiden tukena – Opas työntekijöille. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2004:14. Saatavana osoitteessa:
<<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/114371/Opp200414.pdf?sequence=1>>. Luettu 20.8.2017.

Stakes 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Oppaita 56. Saatavana osoitteessa:
<<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf>>. Luettu 7.8.2017.

Söderling, Ismo 2013. Maahanmuutto ja suomalaiset asenteet. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, Anne – Fågel, Stina – Säävälä, Minna (toim.): Olemme muuttaneet – ja kotoutumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto. 15–31.

The Future of Families to 2030 – Projections, policy challenges and policy options 2011. International Futures Programme. OECD. Saatavana osoitteessa:
<<http://www.oecd.org/futures/49093502.pdf>>. Luettu 21.9.2016.

Tiilikka, Aila 2010. Kasvatuskumppanuus – tulevaisuuden osallisuutta ja yhteisöllisyyttä. Teoksessa Turja, Leena & Fonsén, Elina (toim.): Suuntana laadukas varhaiskasvatus. Tampere: Suomen Varhaiskasvatus ry. 66–79.

Tiilikka, Aila 2005. Äitien kasvatuskäsityksiä ja arviointeja hyvästä päiväkotikasvatuksesta. Oulu: Oulun yliopisto. Saatavana osoitteessa:
<<http://jultika.oulu.fi/files/isbn9514276280.pdf>>. Luettu 8.10.2016.

Tirkkonen, Tarja 2015. Perhetyö. Saatavana osoitteessa:
<<https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/sosiaalipalvelut/perhetyo>>. Luettu 29.8.2017.

Tuomi, Jouni – Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Varhaiskasvatus 2016. Tilastoraportti. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavana osoitteessa:

<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135183/Tr29_17_vuositolasto.pdf?sequence=5>. Luettu 13.10.2017.

Varhaiskasvatus n.d. Espoon kaupunki, Kasvatus ja opetus. Saatavana osoitteessa:

<http://www.espoo.fi/fi-FI/Kasvatus_ja_opetus/Varhaiskasvatus/Yhteystiedot>. Luettu 24.10.2017.

Varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukena 2016. Projektisuunnitelma. Saatavana osoitteessa:

<<https://verkkojulkaisut.valtioneuvosto.fi/stm/zine/17/cover>>. Luettu 2.10.2017.

Varhaiskasvatuslaki 36/1973. Muutettu lailla 580/2015.

Virtanen, Petri – Suoheimo, Maria – Lamminmäki, Sara – Ahonen, Päivi – Suokas Markku 2011. Matkaopas asiakaslähtöisten sosiaali- ja terveystalvelujen kehittämiseen. Tekesin katsaus 281/2011. Saatavana osoitteessa:

<<https://www.tekes.fi/globalassets/julkaisut/matkaopas.pdf>>. Luettu 25.4.2017.

Vuorenmaa, Maaret 2016. Äitien ja isien osallisuus perheessä ja lasten palveluissa sekä osallisuuteen yhteydessä olevat tekijät. Tampereen yliopisto. Saatavana osoitteessa: <<https://uta32-kk.lib.helsinki.fi/bitstream/handle/10024/98335/978-952-03-0019-7.pdf?sequence=1>>. Luettu 25.4.2017.

Yhteensovittavan johtamisen malli 2013. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavana

osoitteessa: <https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/johtamisen_tueksi/miten_johtaa/yhteensovittavan-johtamisen-malli>. Luettu 13.10.2017.

YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista n.d. Unicef. Saatavana osoitteessa:

<https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf>. Luettu 16.3.2017.

Haastattelurunko

- Mitä tarkoittaa monialainen yhteistyö konsultoivan erityislastentarhanopettajan työssä?

- Millaista yhteistyötä perhetyön kanssa tehdään?
 - Ketkä ovat mukana yhteistyössä?
 - Kenen aloitteesta tavataan?
 - Miten johtajuus näyttäytyy yhteistyössä?
 - Kuka vastaa tiedonkulusta tarvittaville tahoille?
 - Millainen rooli huoltajilla on yhteistyössä?

- Onko yhteistyölle olemassa vakiintuneita käytäntöjä tai toimintamalleja, miten toimitaan? Millaisia?

- Miten perheiden varhainen tukeminen toteutuu perhetyön kanssa tehtävässä yhteistyössä?
 - Millaisia tuloksia perheiden varhainen tukeminen yhteistyönä on tuottanut?

- Miten lapsen osallisuus toteutuu yhteistyössä?

- Miten yhteistyötä varhaiskasvatuksen ja perhetyön välillä voisi kehittää, jotta perheiden varhainen tukeminen toteutuisi?
 - Mitkä seikat ovat edesauttaneet hyvän yhteistyön syntymistä perhetyön kanssa?
 - Mikä on hankaloittanut yhteistyötä?
 - Miten hankaluuksia voisi vähentää?

- Millaisena näet varhaiskasvatuksen ja perhetyön yhteistyön tulevaisuudessa?

- Mitä muuta haluaisit vielä sanoa aiheeseen liittyen?

Saatekirje

Hei!

Olen Metropolia Ammattikorkeakoulun sosiaalialan (sosionomi ylempi AMK) opiskelija ja Espoon kaupungilla toimiva lastentarhanopettaja. Teen opinnäytetyötä varhaiskasvatuksen ja lapsiperheiden perhetyön yhteistyöstä varhaiskasvatuksen näkökulmasta.

Tarkoitukseni on tarkastella monialaisen yhteistyön toteutumista Espoon kaupungilla suomenkielisen varhaiskasvatuksen ja lapsiperheiden perhetyön välillä. Erityisesti haluan selvittää toteutuneen yhteistyön käytäntöjä, eri osapuolten rooleja yhteistyössä sekä yhteistyön vaikuttavuutta asiakkaalle. Tavoitteena on löytää tietoa, jonka pohjalta yhteistyötä voitaisiin kehittää yhteisen asiakkaan hyväksi. Opinnäytetyön toimeksiantajana on Espoon lapsiperheiden perhetyö, jossa toivotaan tietoa yhteistyöstä varhaiskasvatuksen näkökulmasta. Tutkimusluvan olen saanut Espoon kaupungin Sivistystoimesta.

Opinnäytetyö on tarkoitus toteuttaa ryhmähaastatteluilla. Ryhmät koostuvat yhdellä Espoon palvelualueella työskentelevistä konsultoivista erityislastentarhanopettajista. Tavoitteena on saada ryhmähaastatteluun mukaan kaikki palvelualueellanne toimivat konsultoivat erityislastentarhanopettajat, mutta vähintään kolme keltaa / ryhmä. Haastattelukutsu esitetään jokaiselle palvelualueelle. Ryhmähaastatteluun varattava aika on 1–1,5 tuntia. Tulen haastattelemaan teitä toimistollenne, joten toivon haastatteluun sopivan tilan löytyvän sieltä. Ryhmähaastattelu videoidaan ja/tai nauhoitetaan aineiston purun helpottamiseksi.

Osallistuminen ryhmähaastatteluun on vapaaehtoista. Henkilöllisyytenne eivät tule ilmi opinnäytetyöstä. Kiinnostukseni ei kohdistu yksittäisten henkilöiden näkemyksiin vaan ryhmäkeskusteluiden tuottamaan tietoon. Tutkimustietoja käsitellään luottamuksellisesti ja aineistoja käytetään vain tähän opinnäytetyöhön. Aineistot säilytetään ja lopulta hävitetään huolellisesti.

Ryhmähaastattelussa keskustelua käydään vapaasti annettujen teemojen pohjalta, jotka toimittan haastatteluun osallistuville etukäteen. Haastattelijana ohjaan keskustelun kulkua, mutta en osallistu itse keskusteluun.

Haastattelun ajankohta sovitaan, kun haastateltavat ovat selvillä. Tavoitteenani on pitää haastattelut huhti–toukokuussa 2017. Omat aikatauluni ovat joustavat, joten omasta puolestani uskon yhteisen ajan löytyvän. Haastattelutilanteen yhteydessä pyydän haastateltavia allekirjoittamaan suostumuslomakkeen, jossa annetaan lupa haastattelun tallentamiseen.

Ryhmähaastatteluun osallistumalla Teillä on mahdollisuus tuoda esiin työhönne liittyviä vahvuuksia sekä kehittämistarpeita. Toiveenani on, että opinnäytetyöni edistäisi yhteistyön kehittämistä varhaiskasvatuksen ja lapsiperheiden perhetyön välillä ja hyödyttäisi siten niin ammattilaisia kuin asiakkaitakin.

Toivottavasti lähdette mukaan opinnäytetyöni toteuttamiseen! Ilmoitattehan päätöksestänne pikimmiten vastaamalla tähän sähköpostiin.

Kiitos jo etukäteen!

Ystävällisin terveisin,

Tiina Lallukka

tiina.lallukka@metropolia.fi

Suostumuslomake

Suostun, että minua haastatellaan Tiina Lallukan opinnäytetyötä varten Espoon suomenkielisen varhaiskasvatuksen ja lapsiperheiden perhetyön monialaisen yhteistyön toteutumiseen liittyen. Haastattelut nauhoitetaan vastausten analysoinnin helpottamiseksi. Opinnäytetyön tekijä käsittelee vastauksia luottamuksellisesti siten, että tuloksista on mahdotonta tunnistaa yksittäisiä työntekijöitä tai heidän vastauksiaan. Tuloksia käytetään ainoastaan tähän opinnäytetyöhön ja haastattelumateriaalit hävitetään opinnäytetyön valmistuttua.

Kiitos osallistumisestasi!

Aika

Paikka

Allekirjoitus

Nimenselvennys